

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Zuzana Bůžková

**Ústava Velkého Japonského císařství po osvícenské
revoluci Meidži**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Ústava Velkého Japonského císařství po osvícenské revoluci Meidži“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 23. 3. 2017

Zuzana Bůžková

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D., za cenné připomínky, ochotu, pomoc a odborné vedení při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Stručný nástin ústavně-právního vývoje Japonska.....	9
1.1 Období legendárních císařů	9
1.2 První kodifikace japonského práva.....	9
1.2.1 Edikt o sedmnácti člancích – Džúšidicidžó kempó.....	9
1.2.2 Reformy Taika a Kodex Taihó	10
1.3 Počátky šógunátu	11
1.3.1 Regule Džóei	12
1.3.2 Regule Kemmu.....	12
1.4 Tokugawské kodifikace	13
2 Průběh revoluce – politické a sociální změny a jejich vliv na formování ústavy 1889 ...	14
2.1 Příčiny revoluce	14
2.2 Tokugawský stát z obecného hlediska.....	14
2.3 Společenské změny a jejich vliv na revoluci	16
2.3.1 Mocenské frakce a státní zřízení	17
2.3.2 Cizozemské kontakty s Japonskem	20
2.4 Právní úprava a zahraniční vliv.....	21
2.4.1 Právní novely a kodifikace	21
3 Ústava 1889.....	26
3.1 Konstitucionální proces	26
3.2 Ústava Velkého japonského císařství – Dainippon teikoku kenpó.....	27
3.2.1 Úvodní ustanovení Ústavy Meidži	28
3.2.2 Kapitola I. – císař.....	29
3.2.3 Kapitola II. – práva a povinnosti občanů.....	32
3.2.4 Kapitola III. – císařský sněm.....	34
3.2.5 Kapitola IV. – ministři a státní rada	37
3.2.6 Kapitola V. – soudnictví.....	38
3.2.7 Kapitola VI. – finance	40
3.2.8 Kapitola VII. – doplňková ustanovení.....	41
3.3 Nejvýznamnější změny	42
Závěr.....	44
Bibliografie.....	46

Monografie.....	46
Odborný časopis	48
Příspěvek ve sborníku.....	48
Internetové stránky	48
Abstrakt	50
Abstract.....	50
履歴書	50
Klíčová slova	51
Keywords.....	51
Přílohy	52
Překlad Ústavy Velkého Japonského císařství 1889 – ukázka.....	52

Úvod

„Právník bez dějin a literatury je řemeslník, pracující zedník. Má-li však znalosti z těchto oborů, může se nazývat architektem.“

Autorem citovaného výroku je sir Walter Scott, který jej roku 1815 publikoval ve svém díle *Guy Mannering*. Toto krátké prohlášení v sobě ukrývá podstatu důležitosti vztahu právník – právní historie. Pokud budou právníci vycházet pouze z právních předpisů jim současných a opominou předpisy minulé, jejich vliv na společnost a upravovaný okruh právní úpravy, může se jim stát, že dopadnou jako strýc František, který *„objevil celou řadu chemických pouček a pravidel nejrůznějšího druhu. Všechna tato pravidla už před ním objevili jiní, ale strýc o tom nic nevěděl...“*¹

Právní historie je nepostradatelnou studnicí informací jak při legislativním procesu, tak při výkladu právních norem. Mají-li se aplikovat jakékoliv právní normy, pak jedním z možných postupů je použití historicko-právního výkladu. Jedině pokud dojde ke správnému posouzení historických souvislostí (např. sociální a politické potřeby tehdejší doby), jež vedly někdejšího zákonodárce k vytvoření té určité normy, teprve poté může být právní předpis správně interpretován. Historická právní norma může být případně použita k analogii, pokud současné právní normy nedostačují k vyřešení případu. Ukázkou tohoto přináší i William Shakespeare ve svém díle *Kupec Benátský*, kdy benátský dóže předsedající soudu při sporu Šajloka a Antonia využije služeb znalce práva – nikoliv však práva benátského, ale práva starověkého Říma.

Právní historie rozhodně není zbytečnou vědní disciplínou. Její role při výkladu právních norem a vyplňování mezer mezi nimi je nezpochybnitelná. Není potřeba vymýšlet něco, co již bylo vymyšleno a bylo to vymyšleno dobře, ale na druhou stranu je nutné se poučit z již provedených chyb a neopakovat původní.

Japonsko bylo v období revoluce Meidži silně ovlivněno západními vlivy. Reischauer uvádí: *„Většina právních reforem byla prováděna postupně a z důkladné přestavby celého právního systému se vyklubal náročný a dlouhodobý úkol. Návrhy zákonů, v nichž se odrážel zejména francouzský vliv, byly podány v letech 1881 a 1888. Kompletní občanský zákoník, zrevidovaný tentokrát na základě německého modelu, nakonec vstoupil v platnost roku 1896.“*²

---

¹ JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. Vyd. 8., v Čs. spis. 4. Praha, 1968, s. 32.

² REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Dějiny států, s. 159.

Můžeme tak konstatovat, že japonská společnost prošla revoluční proměnou.³ Při reformách byl na právních předpisech patrný západní vliv, přesto si však právní předpisy ponechaly prvky tradiční právní kultury Japonska, např. bylo stále uznáváno „*staré pojetí rodiny či rodu*“⁴. Od období revoluce Meidži je japonské právo strukturováno v šesti hlavních odvětvích, a to ústava, občanský zákoník, obchodní zákoník, trestní zákoník, trestní řád a občanský soudní řád.⁵

Cílem této práce bude zodpovězení otázek, zda a do jaké míry ovlivnilo revoluční období Meidži spolu se západními vlivy Císařskou ústavu Velkého Japonska z roku 1889, zda a do jaké míry byl v ústavě zachován prvek tradičního Japonska, např. jestli došlo k zachování tří základních pilířů práva.⁶ Dále také zjištění vlivu jednotlivých společenských frakcí na formování ústavy.

Vzhledem k určenému cíli, jímž je výklad a porozumění smyslu právní normy, bude při zpracování tématu aplikována metoda interpretační a hodnotící. Popisná metoda bude použita především v počátečních kapitolách práce, kde bude stručně nastíněn ústavní vývoj Japonska do roku 1889. Zajímavostí je, že tradiční mytologie Japonska říká, že k prvnímu sjednocení Japonska došlo již v roce 660 př. n. l. císařem Džimmu⁷, avšak první císařové, jejichž existence je historicky doložena, žili nejspíše v 6. století n. l.

V následující kapitole budou popsány společenské změny v průběhu revoluce Meidži. Nebude opomenut ani vliv zemí ze západu na společnost a mocenské struktury ovlivňující formování ústavy. Bude zkoumáno, která zahraniční právní úprava byla nakonec pro konečnou podobu ústavy nejvíce inspirativní.

V nejrozsáhlejší části práce se budeme zabývat samotnou Císařskou ústavou Velkého Japonska. Budeme ji srovnávat s dosavadní právní úpravou, popíšeme nejdůležitější rozdíly a vysvětlíme je.

V závěru práce stručně zhodnotíme zjištěné skutečnosti a ověříme, zda se podařilo naplnit cíle stanovené v úvodu.

Při zpracování práce budeme počítat jednak odbornou knižní literaturu, časopisecké zdroje, elektronické knihy a články, jednak text ústavy z roku 1889. Velkým přínosem budou

---

³ SKŘIVAN, Aleš et al. *Kapitoly z dějin 19. století: úvod do výuky moderních dějin I* [CD-ROM]. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, [2013?], s. 183.

⁴ REISCHAUER, Edwin O. et al. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny států, s. 159.

⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 64.

⁶ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 151.

⁷ NĚMCOVÁ, Karolína. Kalendárium. *History revue*, 2015, roč. 8, č. 1, s. 34 – 35.

publikace o historickém vývoji Japonska, např. od Boháčkové a Winkelhöferové *Vějíř a meč* nebo Reischauera a Craiga *Dějiny Japonska*.

1 Stručný nástin ústavně-právního vývoje Japonska

Pro porozumění událostem období Meidži a Ústavě Meidži je nezbytné alespoň stručně představit ústavně-právní vývoj japonského státu od nejstarších dob.

1.1 Období legendárních císařů

Z rozsáhlých archeologických výzkumů vyplývá, že vývoj japonské společnosti se v pravěku nelišil ničím zásadním od jiných částí světa.⁸ Prvním císařem japonského státu byl legendární Džimmu, jenž stál na počátku éry Jamato v letech 600 př. n. l. – 710 n. l.⁹ Po něm přišla dlouhá řada dalších legendárních císařů, nicméně je nutné říci, že jejich existence není bezpečně prokázána. O právních památkách z té doby rovněž nemůže být řeč. Společnost jako taková fungovala formou rodových patriarchálních uspořádání. V čele rodového klanu stál muž rozhodující jak o majetku rodiny, tak i o osudu jednotlivých členů rodu.¹⁰ V tomto okamžiku nelze přehlédnout podobnost s *patria potestas*, která spočívala kupříkladu v *ius vitae necisque* a již disponoval *pater familias* v římském právu. Právo jako takové existovalo v nepsané obyčejové podobě.

1.2 První kodifikace japonského práva

Mezi nejranější písemné zmínky o státním uskupení patří obecně právní předpisy. Stejně tak je tomu i v případě Japonska, kdy tyto kodifikace budou v následujících podkapitolách popsány.

1.2.1 Edikt o sedmnácti člancích – Džúšididžó kempó

Za vlády císařovny Suiko (593–628 n. l.) vládl fakticky princ regent Šótoku.¹¹ Skupina reformátorů, kterou kolem sebe shromáždil, byla velmi ovlivněna čínským modelem právní úpravy a konfuciánstvím. Výsledkem jejich tvorby je *Edikt o sedmnácti člancích – Džúšididžó kempó* (nebo také Edikt Taiši Šitoku¹²) z roku 604 n. l. vyjadřující novou koncepci vlády.¹³

⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 22.

⁹ HONZÁK, František a PEČENKA, Marek. *Státy a jejich představitelé*. Třetí, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998, s. 75.

¹⁰ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 7.

¹¹ HONZÁK, František a PEČENKA, Marek. *Státy a jejich představitelé*. Třetí, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998, s. 81.

¹² BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 150.

¹³ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 12.

V jeho textu je znát silný vliv konfuciánství. Tento filozofický směr pocházející z Číny je uceleným systémem myšlenek a postojů, jenž staví do popředí rozum a zároveň zdůrazňuje potřebu respektu k řádu, kdy každý člověk ve společnosti má předem danou pozici a musí uznávat autority. Respekt k přirozenému řádu věcí se promítá i do podobenství o zemi a nebesích ve třetím článku ediktu: „*Vládce představuje nebesa a poddaní jsou země. Nebesa vše pokrývají a země vše nese. Pokud je tomu tak, čtyři roční období se střídají v pravidelném sledu a síly přírody působí účinně. Proto platí, že mluví-li vládce, poddaní naslouchají; jedná-li výše postavený, níže postavení činí, co se očekává. Proto, obdržíte-li panovnické příkazy, nemeškejte s jejich provedením. Nevěnujete-li jim dostatek péče, přirozeným důsledkem bude chaos.*“¹⁴ Konfuciánství toto prezentuje na vztazích v rodině, např. vztah mezi otcem a synem, manželem a manželkou, přáteli a dále pak vztah mezi panovníkem a poddanými, což je v ediktu to nejzásadnější. Ovlivnění konfuciánskými myšlenkami je v Ediktu patrné především z přesného vymezení společenského postavení jednotlivce. Racionalismus je zde promítnut také do změny způsobu jmenování úředníků, kdy došlo k zavedení čínského modelu. Na úřednické posty nebyli úředníci jmenováni dle dědických titulů, ale na základě svých schopností a zásluh.¹⁵ Úředníci vykonávali příkazy císaře, jenž stál na vrcholku pomyslné pyramidy společnosti.

1.2.2 Reformy Taika a Kodex Taihó

Císař Tenči (též Tendži) vládl v letech 662/667–672 n. l.¹⁶ Byl to právě on, kdo vyhlásil v Japonsku éru Taika neboli éru „velké změny“ poté, co došlo k hospodářskému úpadku v důsledku neúrody a následného hladomoru a stát se dostal do hluboké krize.¹⁷ V reformách Taika je stále znát silný vliv čínského vzoru, především reformem Tchang. Pod tímto vlivem došlo k rozsáhlé právní kodifikaci japonského práva.¹⁸

Při právní kodifikaci byl následován tchangský systém, kdy byly kodifikovány *zákony*, tzn. právní normy k řešení specializovaných otázek, *nařízení*, která sloužila k vytváření institucí a ukládání jim úkolů, *příkazy*, tj. právní normy vydávané císařem,

---

¹⁴ TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 127.

¹⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 13.

¹⁶ HONZÁK, František a PEČENKA, Marek. *Státy a jejich představitelé*. Třetí, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 89. Pozn.: Rok 667n. l. jako rok nástupu na císařský trůn uvádí VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 74.

¹⁷ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 72.

¹⁸ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 19.

a *uzance* jakožto vnitřní normy státních orgánů.¹⁹ Prostřednictvím reformy Taika, konkrétně roku 646 n.l. *Císařským výnosem o reformách*, došlo ke zrušení soukromého vlastnictví půdy, jež připadla do vlastnictví císaře, a poddaným bylo přiděleno léno, což znamenalo, že měli poživací právo k půdě, ale zároveň jim byly uloženy odpovídající povinnosti. Další změnou, kterou přinesly reformy Taika, bylo rozdělení území na provincie, v jejichž čele stál guvernér.

Císařové, jež nastoupili na trůn po Tenčim, pokračovali v dohotovování nové podoby státu. Tento proces však trval ještě velmi dlouho, neboť prosazování změn nebylo jednoduché a někdy přerůstalo do podoby otevřených ozbrojených konfliktů. Dalšími kodifikacemi stojícími za krátkou zmínku jsou *Kodex Ómi* (též *Ómirjó*) z roku 648 n.l., jehož text se sice nedochoval, ale byl recipován do pozdějšího *Kodexu Taihó* z roku 701 n.l., a nakonec *Kodex Jóró*, který vstoupil v platnost v roce 757 n. l.²⁰ Všechny uvedené kodexy navazovaly na již provedené reformy Taika a Edikt o sedmnácti člancích. Čínský vliv je ve všech třech kodexech značný. Upravují systém státní správy, hierarchii úřadů, systém přidělování půdy a další podstatné záležitosti pro fungování státu. Kodexy byly v případě potřeby doplňovány nařízeními a prováděcími předpisy. Právní systém nazývaný „*ritsurjo*“ pojímající stát jako stát příkazů a trestů²¹, jež kombinoval trestní pokyny a rady, se promítl do Zákoníku o sedmnácti člancích, Ediktu Taika i Zákoníku Taihó.²² Ritsurjo z období Asuka se uplatňoval v mezích možností až do roku 1868.

1.3 Počátky šógunátu

Postupem času docházelo v Japonsku k omezování moci císaře, který se stával spíše figurkou v rukou šóguna. K vyvrcholení tohoto trendu došlo v roce 1192, kdy vojenská šlechta vytlačila šlechtu dvorskou a vojevůdce Joritomo Minamoto nastolil v zemi vojenskou diktaturu. V této době také dochází k odklonu od systému příkazů a trestů a stát byl organizován na principu *bakufu* („úřadování ve stanu“).²³

---

¹⁹ TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 128.

²⁰ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 30.

²¹ V Japonsku se základ tohoto myšlenkového směru odvíjel od představy božského původu císaře, který tedy vydává příkazy a při jejich nesplnění určuje trest. Morálním odůvodněním uplatňování tohoto systému byla snaha vést nevědomý lid k ideálu vytvořenému moudrostí a vzděláním, což ospravedlňuje použití donucení, včetně trestů a zbraní. Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 132.

²² BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 152.

²³ Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 180.

1.3.1 Regule Džóei

V právní kultuře došlo k odklonu od čínského modelu, avšak některé prvky přetrvaly, např. smíšená povaha práva složeného z psaných norem, obyčejů a soudních precedentů.²⁴

První kodifikací šógunátní vlády byla *Regule Džóei* o rozsahu 51 článků z roku 1232, která nastolila základy nového práva, zejména veřejného a částečně i soukromého. Ve své podstatě šlo o sbírku soudních precedentů, kdy tato kodifikace zformulovala zásady podřízenosti správní a soudní praxe vojenskému rozhodování a vysvětluje principy *dóri*, tedy úctu k šintoismu a buddhismu.²⁵ Ideologickým základem nového práva totiž byl buddhismus spolu se šintoismem.²⁶

Obsah této právní kodifikace byl poměrně rozsáhlý, neboť se dotýkal nejen práva veřejného, ale i soukromého (např. v oblasti dědického), rodinného práva nebo práv věcných. Co se veřejnoprávní problematiky týče, velmi jasně deklaruje, že pravomoci hejtmanů a správců nesmějí zasahovat do práv samurajů.²⁷

1.3.2 Regule Kemmu

Dalším počinem šógunátní právní tvorby byla *Regule Kemmu* z roku 1336, která měla povahu spíše politické deklarace. Kodifikaci předcházela společenský otřes způsobený atakou mongolských nájezdníků. Ačkoliv se nájezdníci na území Japonska nedostali, obrana země vládu vyčerpala a oslabila. Následná snaha o stabilizaci země vyústila právě ve vytvoření Regulí Kemmu.

Obsahem těchto regulí bylo sedmnáct doporučení především morálního rázu, na nichž je možné prezentovat právní kulturu tehdejší doby. Mezi doporučení patřilo např. dodržovat šetrnost, bojovat proti zločinnosti, omezit zábavy a pitky, potírat intriky atd.²⁸

Charakter Regulí Kemmu odpovídá japonskému vnímání světa s ohledem na přirozený stav a řád věcí. Panovník deklaruje, co je morální, rozhoduje o právních normách a jejich účinnosti.²⁹

---

²⁴ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 35.

²⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 180.

²⁶ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 36.

²⁷ Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 181.

²⁸ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 37.

²⁹ Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 185.

1.4 Tokugawské kodifikace

Zásadním přelomem v dějinách japonského státu je rok 1604 n. l., kdy došlo ke sjednocení státu pod jedním svrchovaným vládcem, jímž byl *Iejasu Tokugawa*, který položil základy tokugawského šógunátu. Tokugawský režim se snažil násilně zachovat stávající feudální režim přinášející mnohé výhody šlechtě, ale naopak rolníci, řemeslníci a obchodníci byli v silně závislém postavení.³⁰ Kodifikace práva jako taková se snažila posílit postavení šóguna. Roku 1615 byl vydán *Zákoník vojenské šlechty (Bukešohato)*, který byl v roce 1621 rozšířen na jedenadvacet článků z původních třinácti.³¹ Obsahoval především povinnosti vojenské šlechty, nikoliv však práva vůči šógunovi, které se netýkají pouze veřejného práva, ale i soukromého života. Jednalo se například o vzdělávání a rodinný život. Jak uvádí Tomášek: „*Vojenští šlechtici se měli vzdělávat, zvyšovat svou fyzickou zdatnost a museli upravit svůj soukromý život vzhledem ke svému postavení. Zejména nesměli uzavírat sňatky podle náklonnosti. Zákoník předepisoval způsoby odívání nebo způsoby přepravy. Ideálním typem vojenského šlechtice se stal samuraj, jehož hlavním zaměstnáním bylo pěstovat bojové umění a zvyšovat morálku, poslušnost a věrnost šógunovi.*“³² Tento zákoník byl novelizován v roce 1635, kdy byla vazalům stanovena povinnost rukojmí a střídavé služby.

Postavení a zároveň i povinnosti císaře ustanovoval *Zákoník císařského dvora a dvorské šlechty (Kinčúnarabi ni kugešohatto)* z roku 1615. Postavení císaře je znovu určeno jako přísně formální. Náplní funkce císaře mělo být studování klasických textů, skládání veršů a věnování se tradičním zaměstnáním panovníka. V roce 1742 byl vydán *Zákoník o stučláncích*. Tato kodifikace obsahovala nejzásadnější šógunátní reformy, ačkoliv nikdy nebyl publikován veřejně a sloužil spíše jako pomůcka úředníků. Obsahoval reformy trestního práva, procesního práva a dělil společnost do čtyř kast uznaných zákonem.

---

³⁰ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 150.

³¹ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 45.

³² TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 226.

2 Průběh revoluce – politické a sociální změny a jejich vliv na formování ústavy 1889

Revoluční časy jsou vždy velmi dynamické a je tedy nesnadné se v nich vyznat. Následující podkapitoly přinášejí stručný přehled průběhu revoluce Meidži.

2.1 Příčiny revoluce

K samotné revoluci vedl poměrně dlouhý proces společenských změn, přičemž k vyhocení celé situace došlo v 60. letech 19. století. Balík a Balík považují za příčiny revoluce Meidži zejména:

1. úpadek feudálního hospodářství;
2. rozpad sociálních základů tokugawského režimu;
3. rozvoj zbožně-peněžních vztahů zejména na venkově, kde dochází k sociální diferenciaci a kde se vytvářejí podmínky pro rozvoj kapitalismu;
4. rozklad a kolísání vládnoucí vrstvy samurajů, z nichž část se přidává k rodícím se vrstvám podnikatelů a inteligence do bloku proti Tokugawům;
5. postupné vytvoření koalice rolnictva, měšťanstva a údělných knížat a šlechty proti šógunátu.³³

Kombinace výše zmíněných faktorů společně s obsazením císařského paláce v Kjótu a následným vyhlášením tzv. restaurace císařské moci vedla k tomu, že dne 23. října 1968 vyhlásil císař Macuhito éru Meidži neboli „osvícené vlády“. Lze tedy říci, že k revoluci Japonsko dospělo dlouhou cestou, jejíž vyústění bylo nakonec poměrně rychlé a skončilo znovuobnovením císařské moci ve státě.

2.2 Tokugawský stát z obecného hlediska

Japonská společnost před revolucí Meidži byla strukturována podle učení Konfucia. Znamená to, že společnost byla připodobňována k přírodě, tedy k čemusi neměnnému a stálému, kde každý jednotlivec má přesně určené místo.³⁴ Pro feudální řád bylo toto zcela přirozené. Toto učení se promítlo i do kastovního systému společnosti, jenž určoval postavení jednotlivých kast – samurajů, rolníků, řemeslníků a obchodníků. Mimo systematické zařazení

---

³³ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 211.

³⁴ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 28: „Starověký čínský filosof Kchung-fu, na Západě známý pod polatinštěným jménem Konfucius (žil patrně 551 – 479 př. n. l.).“

se pohybovali mniši, vyvrženci označovaní „eta“³⁵ a dvorská šlechta. Tento princip nese název *šinókóšó*. Absolutně se projevoval princip nadřazenosti a podřazenosti, a to jak v rodinných klanech, tak třeba i v obchodování.³⁶ V rámci právního řádu lze říci, že v tehdejší Japonsku existoval svým způsobem dualismus práva. Tomášek uvádí: „*Státoprávní koncepce tokugawského šógunátu byla svým způsobem jedinečná. (...) V modifikované podobě navázala na koncepci státu ‚příkazů a trestů‘. Hlavním jádrem modifikace tohoto tradičního japonského modelu bylo další oslabování císařské moci. Císař byl sice považován za formálního tvůrce příkazů a trestů (ricurjó), ale hodnota jeho příkazů byla vnímána toliko v morální, nikoliv v právní rovině. Císařské právo (kugehó), bylo omezováno normami, které vydával šógun. Dualismus císařských ‚morálních‘ norem a administrativních norem šóguna by se dal s jistou rezervou přirovnat k dualismu práva přirozeného a pozitivního.*“³⁷

Vzhledem k provázanosti filozofie konfucianství a běžného života se šógunátní systém snažil zabránit šíření křesťanství mezi obyvatelstvo Japonska. Poté, co v polovině 16. století k japonským břehům dopluly lodě Španělů a následně Portugalců, se na území Japonska vydali i misionáři, především jezuité³⁸, kteří ze začátku započali poměrně úspěšnou christianizaci japonského obyvatelstva. Režim Tokugawů se obával narušení společenského zřízení a kastovního systému, proto počátkem 17. století začíná šógunát projevovat protikřesťanskou politiku. Od roku 1606 jsou vydávány protikřesťanské edikty a v roce 1612 zakázal šógun Hidetada veškeré misijní aktivity a nakázal všem obyvatelům, aby se zřekli křesťanství.³⁹ Křesťané byli pronásledováni a došlo k izolaci Japonska od západních vlivů. Roku 1624 byli z Japonska vyhoštěni Španělé a v roce 1639 i Portugalci.⁴⁰ S nadsázkou můžeme konstatovat, že po odchodu misionářů a vykázaní evropských obchodníků Japonsko zmizelo z mapy. Od roku 1635 byli obyvatelé Japonska nuceni povinně se registrovat k buddhismu. Boháčková s Winkelhöferovou uvádějí: „*Během života prvních tří šógunů se*

---

³⁵ „*Eta = skupina vyvrženců, nečistých a jejich potomci. Šlo o příslušníky profesí, kteří se zabývali smrtí, nebo profesemi, při kterých se mohli znečistit duševně. Příkladem mohou být řezníci, hrobaři, popeláři. Těmto se v období Meidži dostalo formálního zrovnoprávnění, nicméně nadále byli předmětem systematického ostrakismu.*“ Viz SÝKORA, Jan. Společnost na rozcestí: zdroje japonské identity. *Dějiny a současnost : kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2006, 28 (7), s. 40 – 43.

³⁶ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 55 – 56.

³⁷ Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 224.

³⁸ Nejen na území Japonska, ale i v dalších oblastech Asie působil sv. František Xaverský, který byl následně označován za apoštola Dálného východu. Více viz ONDRUŠ, Rajmund. *Svatí a blahoslavení jezuitské rehole*. Trnava: Dobrá kniha, 2002, s. 78.

³⁹ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 90.

⁴⁰ Tamtéž, s. 91.

*pozice vlády stabilizovala a dobře organizovaný administrativní systém dokonale ovládal široké vrstvy zejména venkovského obyvatelstva.*⁴¹

Nicméně tento stav trval přibližně jedno století, potom se začaly projevovat vnitropolitické problémy související nejen s osobami jednoho každého šógunu. Šógunát se poměrně dlouhou dobu před revolucí Meidži potýkal s vnitřními problémy, zejména s odbojností některých knížectví vůči šógunátní moci. Bylo to hlavně procísařsky orientované knížectví Čóšú, jež vedlo proti tokugawskému systému poměrně vleklou protiofenzivu. V polovině 19. století knížectví Čóšú spojilo síly s knížectvím Sacuma a za pomoci ozbrojených sil dalších knížectví se jim podařilo obsadit císařský palác a vyhlásit tzv. restauraci císařské vlády.⁴²

2.3 Společenské změny a jejich vliv na revoluci

*„Revoluce, jež přináší změnu vládnoucí třídy, může být vyvolána neúspěchem vládnoucích: excesy nespravedlnosti, bída nebo vojenská prohra. Avšak některé revoluce se rozpoutají, když se elita vzdá, neboť už nevěří sebe samu ani ve svá práva.*⁴³ Tuto tezi vyslovil Maurois v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí a lze ji poměrně velkou měrou aplikovat i na průběh revolučního dění v 19. století v Japonsku.

Podobně jako Velké francouzské revoluci v 18. století i revoluci Meidži předcházely proměny společnosti, jež byly mnohdy dosti bouřlivé a dlouhodobé. Feudální systém byl ohrožován masovými rolnickými povstáními, která byla způsobena zejména hladomorem z let 1832–1836, na něž navazovaly sociální bouře ve městech. Vládnoucí samurajská vrstva nezvládala svou pozici, v důsledku čehož posilovala opozice ve spojení s buržoazií. Následkem výše popsaného byla snaha o kompromis, který se projevoval mnohými koncesemi ve prospěch opozice, z nich namátkově jmenujeme zrušení feudálních poplatků, právo na svobodnou volbu podnikání a hlavně zavedení rovnosti lidí před zákonem.⁴⁴ Na tomto místě můžeme spatřovat podobnost s průběhem revoluce ve Francii. Podle Kincla krize, kterou absolutistická monarchie procházela, se ještě více přiosťčila vzpourou privilegovaných stavů, k níž se se svými požadavky připojila také buržoazie, a kombinací těchto faktorů byla otevřena cesta revoluci.⁴⁵

---

⁴¹ BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 87.

⁴² Tamtéž, s. 88 a násl.

⁴³ MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 1994, s. 226.

⁴⁴ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 211.

⁴⁵ KINCL, Jaromír a kol. *Všeobecné dějiny státu a práva: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983, s. 360.

Nejzásadnější pro další vývoj japonského státu bylo vytvoření dvoukomorového poradního shromáždění v roce 1868. V tomto roce byla obnovena státní rada *Dadžókan*, na jejíž podobě byl patrný vliv zahraniční, a to především americký a britský, neboť její podoba byla členěna na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. V jejím čele byl velký ministr *dadžódaidžin*, ministr zprava *udaidžin*, ministr zleva *sadaidžin* a ministr vnitra *naidaidžin* a společně s dalšími z rady řídili jednotlivá ministerstva.⁴⁶ Jak uvádí Rejsner: „Roku 1881 by uveřejněn císařský edikt, obsahující příslib, že do deseti let bude v Japonsku zřízen parlament.“⁴⁷

Došlo i ke zrušení feudálního systému *han* (knížectví), jenž byl zaveden Tokugawy v počátcích jejich vlády. Knížectví Sacuma, Čóšú a Tosa předala půdu, kterou měla ve vlastnictví, do vlastnictví císaře v lednu 1869. Jejich příkladu pak následovala i některá další knížectví. Odplatoou za tento čin bylo jejich jmenování správci-governéry na svých bývalých lénech. Císařský edikt z dubna 1871 definitivně zrušil systém *han*, a kvůli němu přišla o vlastnictví půdy i knížata, která vlastnictví císaři nepředala dobrovolně.⁴⁸

Nicméně se nedá říci, že revoluční průběh a následky byly tolik radikální jako ve Francii koncem 18. století, když v Japonsku – na rozdíl od Francie – nedocházelo k hromadným masakrům vládnoucí třídy a osob nepohodlných nastupujícímu systému i totálnímu odklonu od původního řádu. Šlechta stále držela v rukou politickou moc a buržoazie neměla přístup do státního aparátu, protože i nadále přetrvávaly pozůstatky feudálního režimu.

2.3.1 Mocenské frakce a státní zřízení

Důležitým prvkem revolučního dění a pozdějšího vedení státu byla tzv. protišógunovská koalice a její následný rozpad na jaře roku 1869. Tyto střety jsou označovány jako *Bošin sensó* (války Bošin). Tento střet byl agresivní reakcí Tokugawů na revoluci Meidži a zánik šógunátu. Šógun Jošinobu abdikoval dne 9. listopadu 1867, přičemž jeho abdikace byla císařem akceptována s tím, že byl Jošinobu oprávněn zajistit další výkon úkolů souvisejících s jeho postavením. Podílel se na vytváření mnoha reforem a usiloval o zmírnění neklidné situace v zemi bez vytváření zbytečných konfliktů.⁴⁹

---

⁴⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 331.

⁴⁷ REJSNER, Igor' Michajlovič, ed. a RUBCOV, B.K., ed. *Novověké dějiny orientálních zemí. Díl 2*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 134.

⁴⁸ VLASTOS, Stephen. *Opposition movements in early Meiji, 1868-1885*. The Cambridge History of Japan, 1989, s. 367-431.

⁴⁹ NOUËT, Noël. *The Shogun's city: a history of Tokyo*. Routledge, 1990, s. 192.

Nastalá situace nebyla akceptovatelná pro zaryté odpůrce Tokugawů, a tudíž 3. ledna 1868 obsadily vojenské jednotky protitokugawské opozice, jímž velel Takamoro Saigō⁵⁰, císařský palác a za účasti Tomomiho Iwakury⁵¹ a Tošimičiho Ókuby⁵² bylo přečteno *Prohlášení o obnovení císařské moci*, čímž došlo k oficiálnímu svržení šógunátu a vyhlášení revoluce Meidži. Bylo určeno, že Tokugawové odevzdají císařské vládě státní pokladnu a svá léna s tím, že později jim bude přidělena půda, která by svou velikostí odpovídala velikosti lénům ostatních knížectví.⁵³ S nastalou negativní situací se nechtěli mocní z rodu Tokugawů smířit a rozhodli se udržet si svůj politický, ekonomický i společenský vliv vojensky a zvrátit tak skutečnost v jejich prospěch. Proto dne 27. ledna 1868 proběhla bitva u Fušimi jižně od Kjóta a u Toby v zálivu Ise, čímž byla zahájena válka Bóšin, označována také jako válka občanská. Šógunátní vojska byla poražena i přes jejich početní převahu.⁵⁴ Tokugawské síly byly definitivně poraženy v květnu 1869, ačkoliv šógun se vzdal císaři již po bitvě u Uenadne 4. července 1868.⁵⁵

Moc de facto zůstává v rukou šlechty a velkostatkářů, ale zároveň došlo i k realizování ne příliš radikálních ústupků. Ačkoliv v roce 1871 byla zrušena tradiční feudální léna, která byla nahrazena místodržitelstvími a prefekturami, samurajové si podrželi své výsadní postavení, protože jedině oni se mohli stát úředníky. V důsledku toho bylo zrušení stavovských rozdílů pouze formální proklamací. O rok později byla zavedena všeobecná branná povinnost, nicméně důstojnické hodnosti mohli zastávat opět pouze samurajové.

2.3.1.1 Politická hnutí

Před i po revoluci Meidži vznikala nejrůznější politická hnutí zasahující do situace ve státě. Než se moci znovu chopil císař, měla politická moc původ ve dvou centrech – v Edu

---

⁵⁰ „Narozen 23. ledna 1828, zemřel 24. září 1877. Vůdce protitokugawské koalice, který později vystupoval proti slabým stránkám císařské vlády, které sám pomohl na vzestupu.“ DAVID, Magarey Earl. Saigō Takamori: Japanese samurai. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. United States: Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Saigo-Takamori>>.

⁵¹ „Narozen 26. října 1825, zemřel 20. července 1883. Japonský státník období Edo a Meidži. 1871 byl jmenován japonským ministrem práva.“ The Editors of Encyclopædia Britannica. Iwakura Tomomi: Japanese statesman. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Iwakura-Tomomi>>.

⁵² „Narozen 1830, zemřel 1878. Sacumský vůdce a hrdina císařské restaurace. Byl zavražděn.“ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 137 a násl.

⁵³ Tamtéž, s. 135.

⁵⁴ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 609.

⁵⁵ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 136.

a Kjótu, což způsobovalo problémy politickým hnutím, která velmi toužila po jednotné vůdčí síle, již by se podrobila.⁵⁶

Jedním z nich bylo Hnutí za svobodu a občanská práva *Džijúminkenundó*. Toto hnutí stálo v opozici k císaři a jeho hlavními požadavky bylo zavedení parlamentní monarchie a ústava v písemné formě.⁵⁷

Dalším politickým hnutím, které dle našeho názoru stojí za zmínku, je *Kokkaikiseidómeikai* neboli Liga za založení parlamentu, jež vznikla ze Společnosti patriotů v roce 1880. Zpočátku byli členy hnutí především samurajové, ale postupem času se její řady rozšiřovaly

i o obyčejný lid. O jejím rozmachu svědčí rovněž skutečnost, že jejím prostřednictvím se v roce 1880 povedlo získat skoro dvě stě padesát tisíc hlasů, které žádaly o vznik parlamentu.⁵⁸

V roce 1881 vznikla *Rikkendžijútó* (Konstituční liberální strana), která svůj předobraz našla v ideálech francouzských revolucionářů a požadovala mimo jiné zavedení občanských práv⁵⁹ a vlády ústavního typu.⁶⁰

Konstituční strana reforem a pokroku *Rikkenkaišintó* vznikla v roce 1882 a navazovala na vůdčí ideje liberalismu Velké Británie, stejně jako upřednostňovala parlamentní koncepci britského typu⁶¹ a s tím spojenou oddanost panovníkovi, císaři.⁶²

Rikkenteiseitó (Konstituční císařská strana) byla založena v roce 1882 jako protiváha dříve zmíněných politických stran. Tato strana byla proti pronikání zahraničních politických směrů a idejí do japonské politiky⁶³, čímž projevovovala myšlenky *nihonšugi*, tedy japanismu. Tento politický směr se staví odmítavě k podnětům přicházejícím ze zahraničí a naopak vyzdvihuje a prosazuje tradiční hodnoty a myšlenky.⁶⁴

---

⁵⁶ WILSON, Robert Arden. *Genesis of the Meiji government in Japan, 1868-1871*. University of California Press, 1957, s. 4.

⁵⁷ MASON, R. H. P. a CAIGER, J. G. *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*. Praha: Fighters Publications, 2007, s. 284.

⁵⁸ BOWEN, Roger W. *Rebellion and Democracy in Meiji Japan: A Study of Commoners in the Popular Rights Movement*. Univ of California Press, 1984, s. 114.

⁵⁹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 349.

⁶⁰ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 172.

⁶¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 350.

⁶² REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 172.

⁶³ SCALAPINO, Robert. *Democracy and the party movement in prewar japan: the silure of the first attempt*. University of California Press, 1975, s. 63.

⁶⁴ SHIELDS, James Mark. *Critical Buddhism: Engaging with Modern Japanese Buddhist Thought*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013, s. 34.

2.3.2 Cizozemské kontakty s Japonskem

Vzhledem ke skutečnostem o přístupu Japonska k cizím vlivům uvedeným výše je nezbytné si uvědomit, že aby mohlo dojít k pronikání cizích vlivů do japonského právního řádu, musela nejprve proběhnout konfrontace Japonska a „barbarů“, cizinců.

Zpočátku o kontakty a expanzi do Japonska projeví zájem Rusové, a to již v 18. století. Následovali je britští mořeplavci, jejichž plavidla se začala objevovat u japonských ostrovů počátkem 19. století, konkrétně poprvé v roce 1824.⁶⁵ Ti všichni však byli rezolutně odmítnuti. Jediní, komu se podařilo prolomit hradby izolace Japonska, byli Američané. Ti se po vzoru Britů snažili navázat kontakty s Japonskem přibližně padesát let, až konečně expedice pod vedením komodora Matthewa C. Perryho⁶⁶ v roce 1853 zakotvila u japonských břehů. Japonci po zhlédnutí síly a výkonnosti amerických plavidel došli k závěru, že je zcela zbytečné americkým požadavkům na otevření japonských přístavů vzdorovat. Perryho mise byla úspěšně zakončena v roce 1854 podpisem tzv. Kanagawské smlouvy, podle níž byli pro USA otevřeny dva přístavy. Rusko, Nizozemí a Velká Británie si podobné smlouvy vynutily v krátkém navazujícím čase a v jejich důsledku došlo ke stále většímu rozpínání tlaku zahraničních mocností.⁶⁷ Tyto smlouvy jsou souhrnně označovány jako nerovnoprávné, a to především exteritorialitou⁶⁸ a konzulskou jurisdikcí⁶⁹, mírnými celními poplatky a přímými kontakty cizinců s výběřčími daní, doložkou nejvyšších výhod a svobodou obchodu se všemi zájemci bez monopolů.⁷⁰

Přítomnost cizinců v japonských přístavech, jejich rozpínání se a konfrontace s místním obyvatelstvem vedla postupem času k potyčkám, které vyústily v ozbrojené konflikty, jež se nemalou měrou podepsaly na počátku revoluce Meidži.⁷¹ Důvodem bylo také

---

⁶⁵ WALKER, Brett L. A History of Japan, 1582-1941: Internal and External Worlds (review). *The Journal of Japanese Studies*, 2004, s. 515 – 520.

⁶⁶ „Narozen 10. dubna 1794, zemřel 4. března 1858. Velitel vojenské námořní flotily USA. Vylodil se na japonských ostrovech a následně donutil šógunát k otevření přístavů.“ The Editors of Encyclopædia Britannica. Matthew C. Perry: United States naval officer. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc., 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Matthew-C-Perry>>.

⁶⁷ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 58.

⁶⁸ *Exteritorialita z latinského ex = mimo a teritorium = území. Tento princip je aplikován na osoby, věci nebo území nacházející se mimo výsost státu, na kterém se nacházejí.* Více viz DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 181 a násl.

⁶⁹ „Konzulská jurisdikce = soudní pravomoc konzulů, místo místních soudů.“ Více viz TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 59.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 124 a násl.

to, že císařský dvůr se stal jádrem proti opoziční zahraniční politice Tokugawů a zároveň východiskem všech snah o reformu vlády a společnosti.⁷²

2.4 Právní úprava a zahraniční vliv

Jedním z logických následků jakékoliv změny vládnoucího systému je i změna právního řádu – ať už okamžitá a radikální nebo pozvolná. Vasiljevová uvádí: „Kulturně historický vývoj Japonska bývá přirovnáván k velkému kyvadlu, které se střídavě vychyluje z fáze intenzivního vypůjčování z ciziny k druhé krajnosti, k zahledění do sebe, ke zdůrazňování a detailnímu zušlechťení všeho domácího a národního. (...) Více než dvě stě let trvala dokonalá, takřka zarputilá izolace Japonska. (...) Od prvních desetiletí doby Meidži (1868–1912) se Japonsko vydalo nejen v oblasti hospodářské a politické, ale i kulturní na cestu modernizace, jež byla chápána především jako europeizace, pozápádnění.“⁷³

V rámci právní úpravy a jejího dalšího vývoje se vzory hledaly zejména v západních právních úpravách – francouzské, německé nebo anglické. Touto cestou mělo dojít k odklonění se od tradičního vzoru japonského práva, tedy práva čínského. Anglické právo nakonec nebylo využito pro jeho obtížené převedení pro potřeby Japonska z důvodů precedentů a common law.

2.4.1 Právní novely a kodifikace

Balík s Balíkem uvádějí: „Podle dekretu⁷⁴ z roku 1875 se měl právní řád opírat o tři základní prameny práva. Byly jimi:

- zákony;
- právní obyčeje;
- v případě, kdy zákon nebo obyčej mlčely, přesvědčení soudce, které se mělo opírat o obecné zásady práva.“
- Kromě uvedených pramenů a zdrojů se uvádí ještě soudní rozhodnutí a právní věda, či lépe řečeno mínění profesorů práva.“⁷⁵

Aby inspiraci zahraničními právními řády a jejich případnou aplikací na Japonsko nic nebránilo, museli tyto řády první japonští představitelé nejprve poznat. V roce 1871 byla proto zorganizována diplomatická mise pod vedením Iwakuro Tomomiho. Diplomaté

---

⁷² REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 129.

⁷³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 360.

⁷⁴ „Dekret Dájokan č. 103 z 8. června 1875.“ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 61.

⁷⁵ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 211.

procestovali Spojené státy americké a prakticky celou Evropu, mimo jiné i Velkou Británii, Francii, Německo, Rusko a další.⁷⁶ Při této cestě si Tomomi uvědomil hlubokou potřebu Japonska mít neotřesitelný fundamentální zákon.⁷⁷ Na cestách se podařilo posbírat mnoho zajímavých a užitečných poznatků, které byly později po návratu do Japonska využity k modernímu vývoji země a následnému progresu.⁷⁸ Obecně se dá říci, že Japonsko při kodifikaci nových právních úprav vycházelo z velkých přirozenoprávních kodifikací 19. století, jako byl, francouzský *Code civil des Français*, který byl schválen 21. března 1804⁷⁹, a dále rakouský ABGB neboli *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, jenž byl vyhlášen 1. června 1811, a v neposlední řadě německý BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*).

Reischauer říká, že: „Většina právních reforem byla prováděna postupně a z důkladné představby celého právního systému se vyklubal náročný a dlouhodobý úkol. Návrhy zákonů, v nichž se odrážel zejména francouzský vliv, byly podány v letech 1881 a 1888. Kompletní občanský zákoník, zrevidovaný tentokrát na základě německého modelu, nakonec vstoupil v platnost roku 1896.“⁸⁰

2.4.1.1 Inspirace francouzským právem

Z počátku se jevila jako nejpřitažlivější právní úprava francouzská, neboť byla celosvětově značně rozšířena a byla upravena komplexně v jednotlivých kodexech. Mitsukuri Rinsho⁸¹ nakonec přeložil všechny francouzské zákoníky. Jeho práce byla natolik zdařilá, že mnoho právnických termínů z jeho díla je používáno i v dnešním právu.⁸²

---

⁷⁶ SANT, Van John; MAUCH, Peter; SUGITA, Yoneyuki. *The A to Z of United States-Japan Relations*. Scarecrow Press, 2010. s. 117

⁷⁷ IROKAWA, Daikichi; JANSEN, Marius B. *The culture of the Meiji period*. Princeton University Press, 1985, s. 56

⁷⁸ The Editors of Encyclopædia Britannica. IwakuraTomomi: Japanese statesman. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Iwakura-Tomomi>>.

⁷⁹ Více viz JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, STARÝ, Marek. Napoleonská éra a kodifikace. In *Evropa 1805*. Sborník prací 5. Mezinárodního napoleonského kongresu. Brno, 26. – 28. září 2005 /Brno: Československá napoleonská společnost, 2006, s. 389 – 410.

⁸⁰ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 159.

⁸¹ „Narozen 19. 9. 1846, zemřel 1. 12. 1897. Oficiální překladatel nové vlády Meidži, který se podílel na formování moderního právního systému prostřednictvím překladů západních právních knih a sestavením rozmanitých právních kodexů, včetně toho občanského.“ TAISEI, Kokushi Shozo. *Portraits of modern japanese historical figures* [online]. Japan: National Diet Library, 2013 [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/336.html?cat=17>>.

⁸² BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 211.

2.4.1.1.1 Zákoník trestní a zákoník trestního řízení soudního

Profesor *Gustave Émile Boissonade de Fontarabie*⁸³ byl pověřen tvorbou návrhů právních předpisů dle francouzského vzoru. Tento vypracoval v roce 1877 návrh zákoníku trestního a zákoníku trestného řízení soudního, jež byly přijaty v roce 1880 s dvouletou legisvakancí lhůtou, kdy v roce 1882 účinnost nastala. Šlo o první dvě kodifikace nového práva v Japonsku, které byly vyhlášeny veřejně s všeobecnou účinností. Všichni Japonci se stali rovnými před zákonem a byla zřetelně vymezena trestní odpovědnost a systém trestů.⁸⁴ Procesní postupy soudů a jejich hierarchie byly transformovány do podoby evropské a pod evropským vlivem bylo také v roce 1867 zakázáno mučení jako legální prostředek.⁸⁵

V počátcích 80. let 19. století byl trestní zákoník ve své podstatě kopií trestního zákoníku francouzského.⁸⁶ Boissonade pracoval i na kodifikaci práva soukromého, jeho práce však nakonec nebyla přijata, neboť jí bylo vytýkáno, že odporuje tradiční japonské morálce. V důsledku tohoto došlo k odklonu od francouzské kodifikace.⁸⁷

2.4.1.2 Inspirace německým právem

V následujících podkapitolách bude popsán obchodní zákoník, zákoník občanského řízení soudního a občanský zákoník, jejichž tvorba byla silně ovlivněna soudobým německým právem.

2.4.1.2.1 Obchodní zákoník

Profesor Karl Friedrich Hermann Roesler⁸⁸ vypracoval návrh obchodního zákoníku, který byl nejdříve v roce 1890 odmítnut, avšak v roce 1893 byl alespoň částečně přijat. Obchodní zákoník jako takový byl přijat v roce 1899 a byl zcela zřetelně ovlivněn německým právem. Členil se na čtyři oddíly (všeobecná část, obchodní společnosti, obchodněprávní

---

⁸³ „Narozen 7. 6. 1825, zemřel 27. 6. 1910. (...) Tato práce vedla k nabídce práce pro Ministerstvo spravedlnosti Japonska, kde Boissonade pracoval více než 20 let.“ PEREZ, Louis G. (ed.). *Japan at War: An Encyclopedia*. ABC-CLIO, 2013, s. 30.

⁸⁴ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 61.

⁸⁵ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 159.

⁸⁶ HEDINGER, Daniel. Globalization of legal cultures in the 19th century. Criminal trials, gender, and the public in Meiji Japan. *InterDisciplines. Journal of History and Sociology*, 2012, s. 135 – 165.

⁸⁷ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1996, s. 207.

⁸⁸ „Narozen 18. 12. 1834, zemřel 2. 12. 1894. Německý ekonom a státovědec. Profesor na univerzitě v Rostocku. V letech 1878 až 1893 žil v Japonsku, kde byl poradcem Ministerstva zahraničí a vlády. Pomáhal s přípravou japonského obchodního zákoníku a ústavy.“ WHO'S WHO: *The people lexicon* [online]. Germany: WHO'S WHO, 2015 [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.whoswho.de/bio/carl-friedrich-hermann-roesler.html>>.

úkony a námořní obchod), přičemž prosazované ideje byly značně liberální s omezenými zásahy státu.⁸⁹

2.4.1.2.2 Zákoník občanského řízení soudního

Zákoník občanského soudního řízení byl vypracován Němcem Techowem.⁹⁰ I když na zpracování alespoň částečně působila francouzská právní úprava, převládající je vliv německý, neboť tímto kodexem byla recipována většina ustanovení německého občanského soudního řádu. Kodex byl přijat v roce 1891 a od evropských úprav přejal například zásadu volného hodnocení důkazů nebo zásadu veřejnosti. Zpracování tohoto zákona bylo natolik kvalitní, že jeho druhá část pojednávající o řízení vykonávacím zůstala do dnešního dne v podstatě beze změn.⁹¹

Hodnotné zpracování obchodního zákoníku umožnilo modernizaci ekonomiky a s tím spojený rychlý růst japonského státu, protože v Japonsku bylo vládou vytvořeno příznivé prostředí pro rozvoj v oblasti hospodářské eliminováním feudálních přežitků a zpátečnictví a s tím spojeného vytvoření zdravého daňového systému a stabilní měny, což v konečném důsledku vedlo k rozvoji hospodářské oblasti a průmyslových odvětví.⁹²

Pokrok v průmyslových a zároveň obchodních oblastech byl spojen i s mentalitou Japonců, kteří se díky svému odhodlání a houževnatosti stali základem pro vybudování nového a moderního státu⁹³.

2.4.1.2.3 Občanský zákoník

Co se týče kodifikace občanského práva, návrh občanského zákoníku byl dokončen v roce 1898 a ovlivněn převážně německými vzory. Byl rozdělen do pěti oddílů – všeobecná část, věcná práva, závazková práva, rodinné právo a dědické právo. Na základě této kodifikace vymizely některé tradiční postupy, jež byly nahrazeny moderními, jako příklad uvádíme pojetí manželství jako smlouvy, které musí být uzavřeno před státním orgánem.⁹⁴

---

⁸⁹ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 67.

⁹⁰ „Narozen 25. 8. 1838, zemřel 25. 1. 1909. Německý právník. V letech 1883 až 1887 působil v Japonsku v souvislosti s reformou právního řádu.“ *Das "Ewige Verzeichnis" der Landsmannschaft Teutonia Bonn .von 1844 im Coburger Convent führ tals Nr. 152: Geheimer Regierungsrat Eduard Hermann Techow II* [online]. Germany: L! Teutonia Bonn [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.teubo.de/history/0152.htm>>.

⁹¹ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 70.

⁹² REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 147.

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007, s. 67.

V otázce vlastnictví Japonsko přejalo princip přednosti osobního vlastnictví před vlastnictvím rodinným, ale nadále přetrvávalo široké pojetí rodiny či rodu v podobě hlavy rodu, jemu podřízených potomků a příslušníků rodiny, kteří se nestali součástí rodiny jiné.⁹⁵

---

⁹⁵ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 159.

3 Ústava 1889

Ústava Velkého Japonského císařství je s ohledem na její obsah ústavou rigidní, avšak s ohledem na období vzniku poměrně moderní, neboť mimo jiné zohledňuje vývoj lidských práv a svobod. V následujících řádcích se diplomová práce bude zabývat zrodem ústavy, ústavodárným procesem a obsahem jednotlivých ustanovení. Hlavním zdrojem uvedených podkapitol je Císařská ústava Velkého Japonska.

3.1 Konstitucionální proces

Tvůrci Ústavy Meidži si byli velmi dobře vědomi faktu, že ústava bude muset obsahovat jak právní úpravu zohledňující moderní trendy, tak i právní úpravu, která bude respektovat japonskou kulturu a tradice. Zároveň si tvůrci uvědomovali, že ústava přijímána všemi obecně bude předpokladem pro národní sílu.⁹⁶ Záměrem tedy bylo vytvořit takový právní text, který by zajistil respekt západních mocností a současně poukázat na schopnost samostatné existence Japonska v moderní době.⁹⁷

Kromě již zmiňované diplomatické mise pod vedením Iwakura Tomomiho byla v roce 1882 vypravena zvláštní mise, jejímž účelem bylo získat poznatky o konstitučních teoriích Západu. Tato mise se do Japonska vrátila v roce 1883 a bezprostředně poté byla sestavena komise, jejímž úkolem bylo připravit návrh ústavy. Komise sama však návrhy Tomomiho nepřijala, protože byly považovány za přespříliš liberální. Později práci na tvorbě ústavy převzala státní rada.⁹⁸

Podle Reischauera při pracích na ústavě došli tvůrci k závěru, že je nezbytné opustit napodobování západních společenských zvyků a je třeba podporovat konfuciánské a feudální ctnosti, jako jsou lojalita, poslušnost a zvelebování odkazů tradičních odvětví umění a mýtů.⁹⁹ Zde se nicméně projevovala i represivní rovina, která zasahovala zejména do akademického světa. Přepečlivě byly sledovány postoje k nejstarším nedoložitelným šintoistickým mýtům, z nichž se například dovozoval původ císařské rodiny. V případě porušení vyžadované lojality došlo k velmi rychlé represí vůči provinilci. Již tak silné postavení císaře bylo represivními zásahy vůči opozici ještě posilováno.

---

⁹⁶ BEASLEY, William Gerald. Meiji political institutions. *The Cambridge History of Japan*, 1989, s. 618 – 673.

⁹⁷ BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987, s. 125.

⁹⁸ BECK, Clark L.; BURKS, Ardath W. (ed.). *Aspects of Meiji modernization: the Japan helpers and the helped*. Transaction Publishers, 1983, s. 279.

⁹⁹ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 175.

Ačkoliv po reformách Meidži měla veřejnost snahu získat co největší podíl na vládě, bylo tomuto tvůrci ústavy úspěšně bráněno výsadami císaře, jež byly odvozovány z jeho božského původu.

Ústava Meidži byla vyhlášena dne 11. února 1889 jako Císařská ústava Velkého Japonska. Práce na textu ústavy a také doprovodné legislativy začaly roku 1886.¹⁰⁰ Samotný text byl kompilátem mnoha různých právních teorií. Ve výsledku však celkem spolehlivě zajišťoval rovnováhu mezi mocenskými frakcemi, které lze obecně rozdělit na konzervativce, kteří měli monarchosticko-despotické záměry, a liberály prosazující demokratické tradice.¹⁰¹ Ikawura Tomomi předpokládal, že nejlepším inspiračním dílem pro tvorbu ústavy budou Ústava Pruského království a Britského impéria.¹⁰² Po vzoru těchto mocností také japonští státníci kladli velký důraz na budování silné armády a námořnictva.¹⁰³

Ačkoliv byl text pro nejasnosti či případné další nedostatky hojně kritizován, ústava jako taková byla natolik kvalitní, že nikdy nedošlo k její novelizaci, a to až do roku 1946.

3.2 Ústava Velkého japonského císařství – Dainippon teikoku kenpó

*„Japonská ústava od roku 1868, kdy nynější Mikado v držení předchůdcům svým odňatého trůnu opět se uvázal, doznala četných více či méně důležitých změn. Ačkoliv již roku 1885 (...) bylo překročeno k radikální přeměně ústavy, přece teprve zákonem ze dne 11. února 1889 byla ústava na moderních základech zbudována.“*¹⁰⁴ Těmito slovy Pappafava demonstruje zájem středoevropských právníků o vývoj právního dění v Japonsku, jednak z ní lze vypožorovat, že Ústava Velkého japonského císařství (*Dainippon teikoku kenpó*) z roku 1889, obecně označována jako Ústava Meidži, byla považována za moderní. Tento názor je zcela pochopitelný, neboť již po prvním nahlédnutí do textu Ústavy Meidži je zřejmé, že při vytváření konceptu tohoto právního předpisu se zákonodárce inspiroval jemu současnými moderními ústavami.

---

¹⁰⁰ REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 176

¹⁰¹ WALLACE, McLaren Walter. *A Political History Of Japan During The Meiji Era (1867-1912)*. London : Routledge, 2013, s. 151.

¹⁰² SKŘIVAN, Aleš et al. *Kapitoly z dějin 19. století: úvod do výuky moderních dějin I* [CD-ROM]. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, [2013?], s. 186.

¹⁰³ BECKMANN, George M. *The making of the Meiji Constitution; the oligarchs and the constitutional development of Japan, 1868-1891*. Lawrence: University of Kansas Press, 1957, s. 145.

¹⁰⁴ PAPPAFAVA, Vladimír. Die japanisme Verfassung. *Právník*, 1892, roč. 31, č. 1892, s. 209 – 212.

3.2.1 Úvodní ustanovení Ústavy Meidži

Obvykle jakákoliv ústava obsahuje v několika úvodních ustanoveních vyjádření obecných hodnotových idejí, které při tvorbě ústavy sloužily jako morální a právní měřítko a nejinak je tomu i v případě Ústavy Velkého japonského císařství.

3.2.1.1.1 Císařská přísaha (Tsugebumi)

Na samém počátku Ústavy Meidži je poměrně vzletná císařská přísaha složená v císařském paláci. V ní se panovník odvolává ke svým předkům a slibuje následování jejich politiky a ochranu starobylé formy vlády před úpadkem, upevňovat stabilitu země a podporovat blaho všech lidí na území říše.

Císař dále v přísaze vysvětluje, že v souladu s pokroky civilizace tento právní předpis přináší pokyny nejen pro další generace císařského rodu, ale i pro poddané, kteří se v souladu s ústavou mohou domoci ochrany svých práv.

Přísaha také odkazuje na pokyny zanechané císařskými předky o způsobu vlády, na jejichž základě byly ústava a Zákon císařského domu vybudovány. Pokyny, na něž je odkazováno, nejsou konkretizovány, obecně lze však říci, že jde spíše o formální odkazy, neboť Ústava Meidži i ostatní porevoluční kodifikace vykazují značnou míru ovlivnění evropskými právními kulturami.¹⁰⁵

3.2.1.1.2 Císařský reskript o vyhlášení ústavy

Reskript následuje bezprostředně po císařské přísaze a převážně vychvaluje slávu a dobré jednání císařských předků. Velebí jejich statečnost, moudrost a v neposlední řadě dobré poddané císařů. Vyjadřuje naději na soulad zájmů poddaných se zájmy císaře, který povede k blahobytu a růstu Japonska.

3.2.1.1.3 Preambule (Joyu)

Na císařskou přísahu a císařský reskript o vyhlášení ústavy bezprostředně navazuje preambule, jež má funkci promulgace. Má formu slibu císaře, v němž zavazuje nejen sebe, ale i své následníky a poddané i jejich potomky k dodržování Ústavy Meidži.

Císař slibuje respekt a ochranu práv a majetku všech lidí, vyjadřuje požadavek vůči ministrům, kteří měli převzít povinnost věrnosti v dodržování ústavy, a v neposlední řadě určuje, že císařský sněm se má sejít dvacátý třetí rok Meidži, kdy den jeho otevření bude

---

¹⁰⁵ TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007. s. 61 a násl.

totožný se dnem, v němž Ústava Meidži vstoupí v platnost – sněm měl být tedy svolán přesně za jeden rok od okamžiku platnosti Ústavy.

Již v preambuli si císař atrahoval iniciační právo změny ústavy, kdy její změnu musí odsouhlasit císařský sněm za podmínek ústavou stanovených. Jinak než na návrh císaře a po schválení císařským sněmem ústavu změnit nelze.

3.2.2 Kapitola I. – císař

Již v první kapitole ústavy je stanoveno, že hlavou státu je císař, tak jako tomu bylo po věky věků. Formou vlády byla zvolena absolutistická monarchie s dílčími demokratickými a parlamentaristickými prvky, které byly s ohledem na minulou izolační politiku Japonska zaváděny dosti rozvážně.

Nástupnictví přecházelo výhradně na mužské potomky, ženy byly z možnosti nastoupit na císařský trůn vyloučeny, tedy systém následnictví japonského trůnu je shodný s tzv. salickým právem¹⁰⁶.

Císař byl figurou postavenou naroveň božstvům, jeho osoba byla pokládána za posvátnou a nedotknutelnou, a byl tak nadřazený všem. Oficiální titul japonského císaře byl *tennó* (nebeský vládce). Císař byl věčný, stal se zdrojem veškeré moci – výkonné, zákonodárné a v jistém smyslu i soudní, neboť ta byla přímo podřízena ministerstvu spravedlnosti, které bylo jakožto výkonný orgán přímo podřízeno vládě, jež zase podléhala přímo císaři.¹⁰⁷

3.2.2.1 Pravomoci svěřené do rukou císaře

S ohledem na reformování státu bylo třeba, aby císař měl silné a stabilní postavení, které neohrožovaly vlivy vnitřní ani vnější. Císař měl udržet stabilitu státu, pořádek v zemi, k čemuž mu musel být poskytnut dostatek pravomocí, jež mu přislíbovala sama ústava. Obecně lze říci, že žádný důležitější akt vládnoucích tříd nemohl být proveden bez souhlasu císaře. Svrchované postavení císaře je zakotveno v čl. IV ústavy, kdy císař má svrchovanost vykonávat v souladu s ustanoveními ústavy. Císař také vykonává legislativní moc, ta je ovšem podmíněna souhlasem císařského sněmu. V tomto ustanovení lze spatřovat jisté prvky parlamentarizace v Japonsku. Zákonodárná iniciativa je svěřena jedině do rukou císaře. Pokud by po schválení návrhu zákona císařským sněmem došlo k odmítnutí ratifikace tohoto

---

¹⁰⁶ Více viz OTTO, Jan. *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Sv. 22, Rozkošný-Schloppe*. 1. vyd. Praha, 1904. s. 539.

¹⁰⁷ K pochopení vzájemných vztahů v politickém systému Ústavy Meidži je velmi dobře vypracovaný graf v Dějinách Japonska na str. 177. Viz REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 90.

císařem, pak tento návrh se v žádném případě nestal platným právním předpisem, neboť proti vetu císaře nebylo možné se nijak bránit.

Na základě čl. VI ústavy císař uděluje tresty podle zákona, přikazuje, aby byly vyhlášeny a vykonány. Lze se domnívat, že císař odsouhlasil generální úpravu možných trestů, které byly za případně prohřešky ukládány. Pokud však k uložení nějakého trestu došlo, pak rozhodnutí, kterým tak bylo učiněno, muselo být císařem schváleno, čímž bylo zároveň i povoleno jeho vykonání.

Další pravomocí císaře bylo oprávnění svolat císařský sněm, zahájit jej, odročit a ukončit jeho zasedání. Pokud tedy císař sněm nesvolal, nemohl se sejít. Císař rovněž mohl rozpustit dolní komoru sněmu, sněmovnu reprezentantů. Horní komoru císař nemohl rozpustit, což je důkazem poměrně silnějšího postavení šlechty oproti postavení poslanců dolní komory císařského sněmu.

3.2.2.1.1 Císařská nařízení a nařízení

Poměrně zásadní pravomocí, která byla císaři udělena v čl. VIII ve spojení s čl. IX, byla možnost vydávat císařská nařízení, jimž byla přiřknuta v ústavě síla zákona. Oba druhy nařízení je nutno rozlišovat. Nařízení ve smyslu čl. VIII byla vydávána v případě nenadálých situací, např. zájmu zachování veřejné bezpečnosti nebo odvrácení obecné pohromy, ale pouze v období, kdy neprobíhalo zasedání císařského sněmu. Z výše uvedeného je možné dovodit, že tato nařízení měla platnost v období, kdy neprobíhalo zasedání císařského sněmu. Ve druhém odstavci čl. VIII ústavy je totiž direktivně stanoveno, že při nejbližším zasedání císařského sněmu je povinnost nařízení takto vydaná předložit sněmu ke schválení. Pokud by ke schválení nedošlo, pak vláda prohlásí takové nařízení do budoucna za neplatné. Jestliže by ale k jejich schválení došlo, dostala by se naroveň zákonům přijímaným klasickým legislativním procesem. Za zmínku jistě stojí i skutečnost, že tato nařízení mohla ve své působnosti pozměnit, případně dokonce i zrušit jakýkoliv platný zákon či právní předpis.

Nařízení podle čl. IX ústavy byla od výše popsaných císařských nařízení odlišná. Císař jimi přenášel pravomoc na ministerstva, a tak jim vytvořil prostor pro vydávání prováděcích právních předpisů podzákonného charakteru. Kromě provádění právních předpisů bylo účelem vydávání těchto nařízení i udržování veřejného pořádku a klidu, podpora dobrých životních podmínek poddaných a jejich blahobyt. Dalším rozdílem od výše zmíněných nařízení podle čl. VIII je nemožnost v žádném případě změnit jakýkoliv ze stávajících zákonů. Kdyby došlo ke kolizi mezi nařízením podle čl. IX ústavy a zákonem, pak by

v souladu se zásadou *Lex superior derogat inferiori* byla dána přednost zákonu a nařízení by nebylo použito, případně by mohlo dojít i k jeho zrušení zákonem.

3.2.2.1.2 Organizační pravomoci císaře

Císaři byla dále svěřena pravomoc určit organizaci všech oborů státní správy, dále jmenování a určení výše platů civilních i vojenských důstojníků. Ačkoliv ústava v čl. X předpokládá výjimky z tohoto ustanovení, i tak musí být všechny výjimky v souladu s ústavou. Zde je promítnuto nadřazené postavení císaře. Ten mohl ze své vůle měnit organizaci státní správy, mohl povýšit své favority a ponížít postavení svých odpůrců nebo osob, které upadly v nemilost.

Jednou z nejdůležitějších pravomocí, která byla císaři svěřena, bylo bezesporu oprávnění velet armádě a námořnictvu. Císař byl vrchním velitelem obojího. Zároveň určoval organizaci armády a námořnictva a jejich využití k udržení míru. Jedině císař mohl vyhlásit válku, popř. uzavřít mír nebo jiné mezinárodní dohody. Veškeré tyto pravomoci měl císař vykonávat po poradě s příslušnými ministry, ale limitace souhlasem císařského sněmu s jednáním císaře neexistovala. Císař také prohlašoval stav obklíčení.

3.2.2.1.3 Další pravomoci císaře

Jako kterýkoliv jiný absolutistický panovník mohl i japonský císař udělovat šlechtické tituly, hodnosti, řády a další čestná vyznamenání. V této své pravomoci nebyl císař nijak limitován. Ovšem tak, jak mohl císař dotyčnou osobu vyznamenat, mohl jí zase udělené vyznamenání odejmout.

Císaři byla poměrně široce udělena pravomoc ohledně udělení milostí, pardonů, změny trestů a rehabilitací. Srovnáme-li pravomoci japonského císaře s pravomocemi jiných panovníků z různých západních zemí, dojdeme k závěru, že obecně měli vládci této doby pravomoci v této oblasti podstatně užší než japonský císař. Všechny tyto pravomoci posilovaly postavení císaře.

V dalších ustanoveních Ústavy jsou císaři svěřeny pravomoci ovlivňující fungování císařského sněmu. Císař svolával, ukončoval, prodlužoval a odročoval zasedání císařského sněmu, v případě nutnosti mohl svolat i mimořádné zasedání sněmu a nařízením určovat jeho délku. Pravomocí císaře bylo i jmenování osob do sněmovny pánů a možnost rozpustit sněmovnu reprezentantů.

3.2.2.2 Regentství a Zákon císařského domu

Závěrečný článek první kapitoly Ústavy Meidži pojednává o regentství a v této souvislosti se blíže zmíníme o zákonu císařského domu.

Zákon císařského domu byl vyhlášen v přibližně totožném čase, v němž byla vyhlášena Ústava Meidži. Hlavním smyslem bylo omezit vliv veřejnosti na císařskou linii nástupnictví. S ohledem na nadřazené postavení císaře a jeho rodiny se zdálo být nepřijatelné, že by mohlo dojít k ovlivnění výběru následníka šlechtou, natož pak pouhými prostými subjekty práva. Císař coby posvátná osoba byl nedotknutelný, a tak představa, že by někdo zasahoval do jeho postavení, byla pro tradičně smýšlející japonskou společnost naprosto vyloučena.

Regentství jako takové v ústavě není detailně rozpracováno, vždy je odkazováno na zákon císařského domu. Za zmínku stojí, že v čl. LXXV je uzákoněna nemožnost změny ústavy nebo zákona císařského domu v době regentství. Ustanovení mělo za úkol předejít převzetí moci regentem na úkor nezletilého následníka trůnu a opětovný návrat do dob šógunátu.

V případě, že císař trpěl nevyléčitelnou nemocí, bylo možné změnit posloupnost nástupnictví. Ačkoliv byly ženy z následnické linie císařského trůnu vyloučeny, pokud byl následník trůnu nezletilý nebo císař nebyl schopen vládnout, bylo možné, aby se regentství ujala žena. Tato varianta byla nicméně podmíněna osobním stavem ženy – musela být vdaná.¹⁰⁸

3.2.3 Kapitola II. – práva a povinnosti občanů

Hned v druhé hlavě ústavy je obsažena úprava práv a povinností poddaných. Umístění do počátečních částí zákona má reprezentovat důležitost, která byla této úpravě přikládána. Již při prvním pohledu do textu Ústavy Meidži si lze povšimnout skutečnosti, jak moderně – ovšem s ohledem k tradicím – je celý text pojat, neboť právě v této kapitole jsou zachyceny nejen povinnosti subjektů, ale i jejich lidská práva a svobody.

Tato část ústavy často odkazuje na znění jiných zákonů. Například čl. XVIII říká, že podmínky pro vznik japonského občanství jsou stanoveny zákonem.

Občanům je garantována rovnost při nabývání civilních, vojenských nebo jakýchkoliv veřejných úřadů. Občané z nižších společenských tříd měli stejnou šanci jak dosáhnout veřejného postu jako subjekt z vyšší společenské třídy. Občané měli povinnost sloužit

---

¹⁰⁸ PAPPFAVA, Vladimír. Die japanisme Verfassung. *Právník*, 1892, roč. 31, č. 1892, s. 209 – 212.

v armádě nebo námořnictvu. Podmínky branné povinnosti a služby v armádě či námořnictvu byly upraveny speciálním zákonem, který stanovil věk pro brannou službu od 17 do 40 let.¹⁰⁹

Placení daní probíhalo pouze podle zákona. Detailní právní úprava byla poté přenesena na speciální zákon.

Ústava Meidži zaručovala subjektům svobodu pohybu a pobytu, což byla s ohledem na předchozí feudální minulost Japonska poměrně velká změna. Po platnosti Ústavy Meidži již subjekty nebyly vázány na určité místo, jež mohly případně opustit jedině se souhlasem svého pána.

Zatčení, zadržení, souzení či trestání nemohlo být provedeno jinak než v souladu se zákonem. Dané ustanovení odstraňuje možnost případné libovůle lenních pánů vůči poddaným při trestních řízeních. Subjektům je rovněž zaručen jejich zákonný soudce a tohoto práva nemůže být subjekt zbaven. Tím by mělo dojít k nezávislosti a nestrannosti soudců při rozhodování jednotlivých případů. Obě uvedená práva byla dále podrobněji rozpracována v trestním zákoníku.

Občanům je ústavou také zaručována nedotknutelnost obydlí, do něhož nelze vstoupit nebo ho prohlédat bez souhlasu subjektu. Z tohoto pravidla jsou již v ústavě předpokládány výjimky, na něž je pro podrobnosti odkazováno na další zákony. Stejně jako je garantována nedotknutelnost obydlí, je garantováno i zachování listovního tajemství, ačkoliv i zde je pamatováno na výjimky stanovené zákonem.

Nedotknutelnost je zaručena i v právu vlastnickém, avšak v případě zájmu veřejnosti může být zákonem přijato opatření, v jehož důsledku dojde k omezení vlastnického práva subjektu.

S ohledem na historické souvislosti provázející pronikání křesťanství na území Japonska a jeho následné násilné potlačování je poměrně radikální změnou čl. XXVIII ústavy, který zaručuje svobodu náboženského vyznání, která však nebyla absolutní. Omezení svobody náboženského vyznání spočívalo zejména ve skutečnosti, že náboženské vyznání a chování s ním spojené nesmělo zasahovat do veřejného klidu a pořádku a hlavně náboženství jako takové nesmělo být v rozporu s povinnostmi subjektu. I přesto, že byla svoboda náboženského vyznání omezena, její záruka byla pro Japonsko velkým krokem vpřed k moderní demokratické společnosti.

---

¹⁰⁹ PAPPALAVA, Vladimír. Die japanische Verfassung. *Právnik*, 1892, roč. 31, č. 1892, s. 209 – 212.

Nejen se zárukou svobody náboženského vyznání je spojená svoboda projevu, psaného i mluveného, svoboda publikační činnosti, veřejného sdružování a shromažďování. Všechny tyto svobody byly garantovány v mezích zákona.

Občané za předpokladu dodržení správné formy a uctivosti mohli předkládat petice v souladu s pravidly pro to stanovenými. Z uvedeného je možné se domnívat, že pokud byla petice neuctivá nebo byla předložena v nesprávné formě, byla odmítnuta.

Také v kapitole týkající se práv a povinností občanů se projevuje nadřazené postavení císaře. V čl. XXXI je uvedeno, že veškerá ustanovení této kapitoly se nedotýkají pravomocí náležejících císaři v časech války nebo národního ohrožení. Z tohoto článku jasně vyplývá, že pokud se Japonské císařství nacházelo ve válečném stavu nebo ve stavu ohrožení, císař mohl absolutně popřít veškerá ustanovení v této kapitole uvedená, mohl tudíž potlačit veškerá ústavně zaručená práva a svobody. Císař nebyl při omezování a potlačování základních práv a svobod v době národního ohrožení nebo válečného stavu nikterak limitován, a to ani případným souhlasem císařského sněmu. Pokud se tedy Japonské císařství nacházelo ve válečném stavu nebo ve stavu národního ohrožení, chyběla japonským subjektům jakákoliv možnost se aktivně bránit proti prvním předpisům zasahujícím do základních práv a svobod subjektů zejména tím způsobem, kdy by došlo k vyslovení protiústavnosti takového právního předpisu.

Ustanovení čl. XXXII ústavy stanoví pravidlo, podle něhož jsou všechny články kapitoly druhé ústavy použitelné na úředníky a příslušníky armády a námořnictva pouze v případě, pokud nesou v rozporu s předpisy, pravidly a kázní armády nebo námořnictva. Občan, který byl příslušníkem armády nebo námořnictva, je tedy primárně podřízen předpisům speciálním, obecné pro něj platí jen tehdy, že nejsou v rozporu. Toto se ustanovení se týkalo hlavně svobody projevu, neboť volné vyjadřování o vnitřních záležitostech armády a námořnictva nebylo povoleno. Totéž platilo i o právu petičním a publikačním. Čemu však nebylo v praxi bráněno, byla aktivní účast příslušníků armády nebo námořnictva v politických funkcích.

3.2.4 Kapitola III. – císařský sněm

Třetí kapitola Ústavy obsahuje úpravu císařského sněmu, jeho podobu, pravomoci a funkční model. Císařský sněm byl dvoukomorový a zastupoval parlamentaristické prvky v Japonském císařství. Přímou v Ústavě Meidži bylo direktivně stanoveno, že nikdo nemůže být členem obou komor zároveň. Členové komor byli voleni na čtyři roky.

3.2.4.1 Horní komora – kizokuin

Sněmovna pánů byla dle ustanovení čl. XXXIV jmenovaným orgánem, jeho členové do svých postů tedy nebyli voleni. Podrobněji se složením sněmovny pánů zabývá nařízení o sněmovně pánů. Obecné složení sněmovny pánů bylo stanoveno ústavou, mezi její členy patřili příslušníci císařské rodiny, šlechty a ti, kteří byli do sněmovny pánů nominováni císařem.

Sněmovna pánů a její účast na legislativním procesu zaručovala šlechtě jistou kontrolu nad situací v zemi a díky ní mohla šlechta korigovat případné „revoluční“ snahy dolní komory, v níž působili zástupci nižších vrstev obyvatelstva. Horní komora v praxi vlastně omezovala působnost sněmovny reprezentantů prostřednictvím svých pravomocí.

3.2.4.2 Dolní komora – šúgín

Sněmovna reprezentantů byla složena ze zástupců lidu, jež své funkce získávali volebním procesem. Nelze říci, že by při tvorbě ústavy došlo k totální radikalizaci a změně takovým způsobem, aby do sněmovny reprezentant mohl být zvolen kdokoliv. Pro pasivní legitimaci k volebnímu právu byla stanovena dosti přísná pravidla ve speciálním volebním zákoně. Aby se subjekt mohl stát členem sněmovny reprezentantů, musel být muž, mít japonské občanství, dosáhnout více než třiceti let, mít trvalý pobyt v konkrétním městě či prefektuře nejméně jeden rok a za poslední rok odvést daň určité výše (tato podmínka mohla být modifikována na dobu tří roků). Z vyjmenovaných podmínek je patrné, že většina obyvatelstva nemohla získat pasivní volební právo, a tak se stát členem sněmovny reprezentantů. Pokud jde o aktivní volební právo, podmínky byly v zásadě stejné, jedinou výjimkou byla stanovená věková hranice, a to alespoň dvacet pět let.

Z pasivního volebního práva byli vyřazeni úředníci ministerstev, justiční, policejní a finanční úředníci, duchovní, úředníci jednotlivých departementů v obvodu svých vlastních okresů.¹¹⁰

3.2.4.3 Pravomoci komor

Veškeré zákony musely být schváleny císařským sněmem, tj. oběma jeho komorami, aby se staly platnými právními předpisy. V okamžiku schválení zákona oběma komorami císařského sněmu byl postoupen císaři, který měl zákon podepsat. Každý návrh zákona byl stejně jako ve všech systémech dvoukomorového parlamentu předkládán nejdříve dolní komoře, v našem případě sněmovně reprezentantů. Každá z komor měla samostatně právo

---

¹¹⁰ PAPPFAVA, Vladimír. Die japanische Verfassung. *Právnik*, 1892, roč. 31, č. 1892, s. 209 – 212.

iniciovat návrh zákona, ale obě společně hlasovaly o návrzích jim předložených vládou. Pokud bylo komorami hlasováno o návrhu zákona, který byl byt' i jen jednou z komor zamítnut, tak během téhož zasedání nemohl být takový návrh znovu projednán. Zároveň byla oběma komorám udělena pravomoc iniciační, komory mohly podávat vládě podněty týkající se jednak zákonů, ale i jiných záležitostí. Znovu se uplatnilo pravidlo, které říká, že pokud nějaký podnět není přijat, během téhož zasedání není jeho opětovné projednání přípustné.

3.2.4.4 Zasedání císařského sněmu

Jak jsme uvedli výše, zasedání císařského sněmu inicioval císař, který císařský sněm svolával, a to pravidelně každý rok a jeho zasedání muselo trvat po dobu tří měsíců. Pokud to císař uznal za nutné, mohl císařským nařízením prodloužit dobu zasedání císařského sněmu. V ústavě ani v jiném zvláštním zákoně nebylo přesně určeno, v které části roku bude zasedání probíhat.

Kromě řádného zasedání mohl být císařský sněm svolán i na zasedání mimořádné, jež bylo podmíněno naléhavou potřebou země. Délku mimořádného zasedání císařského sněmu vždy určovalo císařské nařízení.

Obě komory měly pracovat ideálně v součinnosti, a proto bylo zahajování, ukončení, prodloužení a odročení zasedání císařského sněmu provedeno současně pro obě komory. Tím se mělo předejít případným průtahům při legislativním procesu. Pakliže by byla Sněmovna reprezentantů rozpuštěna, pak by zasedání Sněmovny pánů muselo být zároveň odročeno, a to do té doby, dokud by dolní komora nebyla opět schopná fungovat, tzn. nebyli by řádně zvoleni zástupci lidu. Volba členů sněmovny reprezentantů byla přikázána císařským nařízením, kdy bylo současně stanoveno, že nová komora se musí sejít do pěti měsíců ode dne, kdy byla původní sněmovna reprezentantů rozpuštěna.

Pro funkčnost obou komor bylo nezbytné, aby byla přítomna alespoň jedna třetina z celkového počtu členů každé komory. Pokud bylo přítomno členů méně, nebylo možné debatovat a nemohla proběhnout žádná volba, protože komory nebyly usnášeníschopné. Hlasování rozhodovala absolutní většina hlasů v obou komorách. Ve chvíli, kdyby došlo k rovnosti hlasů, rozhodujícím by byl hlas předsedy komory.

Jednání obou komor císařského sněmu probíhala veřejně. Jednání mohla probíhat i neveřejně, a to tehdy, když o to požádala vláda nebo sama komora. Veřejnost jednání císařského sněmu jasně deklaruje modernizace japonského systému a jeho příklon k západním modelům společnosti.

Obě komory císařského sněmu měly pravomoc obrátit se s určitými záležitostmi přímo na císaře. Zároveň měli japonští občané možnost obrátit se jak na sněmovnu reprezentantů, tak na sněmovnu pánů s nejrůznějšími peticemi. Na obě komory císařského sněmu se mohl obrátit jakýkoliv jednotlivec s peticí naplňující zákonem stanovené požadavky pro formu a uctivost.

Mezi další pravomoci obou komor patřilo vydávání právních předpisů, které byly nezbytné pro jejich provoz a fungování, a to kromě toho, co bylo stanoveno v ústavě a zákonech o komorách.

Členům obou komor byla poskytována ochrana projevu na půdě komor. Za projevy, výroky a hlasování učiněné při zasedání císařského sněmu nemohl být člen komory odpovědný. Pokud se však některý člen individuálně na veřejnosti (ať již orálně nebo písemně projevil, mohl být za tento projev odpovědný podle obecného zákona.

Členové komor císařského sněmu také nemohli být v době, kdy probíhalo zasedání sněmu, zatčeni, pokud k tomuto nedala příslušná komora svůj souhlas. Výjimkou byla situace, kdy byl člen komory sněmu při činu přistižen nebo jeho jednání (konání či opomenutí) způsobilo vnitřní nepokoje nebo zahraniční rozrůžky.

3.2.5 Kapitola IV. – ministři a státní rada

Kapitola pojednávající o ministrech a státní radě je velmi strohá. Ve skutečnosti obsahuje pouze dva články popisující v obecné rovině fungování ministerstev a státní rady.

Podle čl. LIV ústavy disponovali ministři i členové Státní rady oprávněním, které jim umožňovalo účastnit se zasedání kterékoliv z obou komor císařského sněmu a vzít si na tomto zasedání slovo.

3.2.5.1 Ministři

Článek LV ústavy stanovuje povinnost ministrů poskytovat císaři rady a zároveň jednoznačně vyslovuje osobní odpovědnost ministra za poskytnutou radu. Kromě poradní funkce byla ministrům svěřena moc výkonná. Pokud jde o moc výkonnou a jednání při jejím výkonu učiněná, nebyl ministr odpovědný za výkon moci jinak než v politické rovině. Císař, jenž jako jediný měl oprávnění jmenovat na základě svého uvážení osobu do funkce ministra, mohl také jako jediný ministry odvolat. Před odvoláním ministra probíhalo kárné řízení. Ministři byli za výkon funkce odpovědní císaři. Ministři vedle toho, že tvořili vládu, byli rovněž členy státní rady. Ministerský předseda byl v postavení *prvního mezi rovnými*.¹¹¹

---

¹¹¹ BEASLEY, William Gerald. Meiji political institutions. *The Cambridge History of Japan*, 1989, s. 618 – 673.

Ve druhém odstavci čl. LV Ústavy je stanoveno, že veškeré zákony, císařská nařízení a reskripty jakéhokoliv druhu, které se týkají záležitostí státu, vyžadují spolupodpis ministra. Bylo-li vydáváno císařské nařízení podle čl. IX Ústavy, tzn. takové, jehož prostřednictvím císař rozhodoval o organizační záležitosti státu, vždy bylo potřeba, aby nařízení bylo kontrasignováno i příslušným ministrem, do jehož pravomoci oblast upravovaná nařízením spadala. Tato úprava se však nevztahovala na nařízení dle čl. VIII ústavy.

3.2.5.2 Státní rada (označována také jako Tajná rada)

O státní radě velmi stručně pojednává čl. LVI ústavy, který říká, že státní rada projednává důležité záležitosti po konzultaci s císařem. Státní rada tak byla zřízena primárně jako poradní orgán císaře. Jejím hlavním úkolem bylo poskytnout císaři nezaujaté postoje a nové informace, které by císaři pomáhaly při rozhodování důležitých otázek.

Členem státní rady se jedinec stal po jmenování do funkce císařem na celý život. Počet příslušníků byl dvacet sedm a podrobná právní úprava týkající se státní rady byla obsažena v císařském nařízení. Prvním předsedou státní rady byl princ Hirobumi Itó¹¹², který byl do této funkce zvolen ještě třikrát. Státní rada se měla zpočátku podílet na tvorbě Ústavy Meidži, později měla radit císaři při rozhodování o závažných otázkách, jako bylo třeba vyhlášení války, uzavírání míru a mezinárodních dohod. Císař ovšem s ohledem na své nadřazené postavení nebyl radami státní rady vázán.

3.2.6 Kapitola V. – soudnictví

Úpravu soudní moci obsahovala pátá kapitola Ústavy Meidži. Úprava soudní moci byla v soudobých ústavách moderních států obvyklá a ani v tomto ohledu nevybočuje Ústava Meidži ze zvyklostí ústav 19. století.

Počátek úpravy soudní moci se vztahuje k článku LVII stanovujícím, že soudnictví je vykonáváno soudními dvory v souladu se zákonem a ve jménu císaře. Detailní organizaci soudních dvorů stanovil zvláštní zákon.

Aby mohl být jedinec jmenován soudcem, musel splnit požadavek náležitého vzdělání. Na druhou stranu byly osoby soudců chráněny před zbavením úřadu v jiných případech než v případě odsouzení trestním rozsudkem nebo uložením kázeňského trestu, kdy tato situace byla řešena zvláštním zákonem. Toto ustanovení zajišťovalo soudcům jistotu postavení,

---

¹¹² „Narozen 16. října 1841, zemřel 26. října 1909. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších japonských politiků éry Meidži. Spolupracoval na zavedení měnové reformy v Japonsku a především díky jeho zásluhám byla přijata Ústava Meidži. Byl zavražděn ve městě Čóšú v Mandžusku.“ Akita George. ItoHirobumi: Prime ministr of Japan. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. United States: Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-09-09]. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/biography/Ito-Hirobumi>>.

pakliže se chovali v souladu se zákonem, a zároveň zaručovalo nezávislost soudního rozhodování, neboť soudce nemohl být při výkonu své funkce ovlivňován hrozbami ztráty funkce z politických důvodů.

V ústavě je stanovena zásada veřejnosti soudních procesů a rozhodnutí. Tato zásada mohla být vyloučena v případě, že existovala obava, že by přítomnost veřejnosti způsobovala újmu na klidu a pořádku nebo veřejné mravnosti. Tak mohla být veřejnost z projednávání věci vyloučena, pokud tak rozhodl soud či stanovil zákon.

Záležitosti spadající do působnosti zvláštního soudu musely být taxativně stanoveny v zákoně. Po reformách Meidži byla soustava soudů zcela inovována. Nejvyšším soudem v císařství se stal tokijský soud, kterému podléhala soustava místních soudů. Záležitosti, které nespádaly do kompetencí obecných místních soudů, tak musely být v zákoně uvedeny.

Zcela novou právní úpravu pak přináší článek LXI pojednávající o soudu správních věcí. Soud tohoto typu před reformami Meidži v Japonsku neexistoval. Jeho kompetence se vztahovaly na okruh vztahů zasažených nesprávným opatřením správních orgánů. Aby se jedinci mohli domáhat ochrany u soudu správních věcí, muselo být do jejich práv zasaženo nesprávným správním rozhodnutím, kdy pojem nesprávnost je vykládán ve smyslu nezákonnost. Tato právní úprava nese znaky moderního právního systému, neboť si lze jen těžko představit situaci, kdy by za feudální tokugawské vlády mohl jakýkoliv poddaný požadovat náhradu ve smyslu správního soudnictví.

Úprava soudních orgánů byla v podrobnostech přenesena na zvláštní podstavní zákony, tak jako tomu bylo obecně ve všech západních moderních právních řádech. Po reformách Meidži doznalo soudnictví velkých změn, které byly jediné ku prospěchu věci a občanům přinášely v Japonském císařství rozmanité benefity. Uvádíme například rovnost občanů před zákonem, a tedy možnost dovolávat se práva při posuzování všech sporů před jednotnou soudní soustavou. V předchozím období bylo v první řadě soudní řízení ovládáno postavením účastníků ve společenské hierarchii a také povahou sporu. Jak uvádí Tomášek: „...za tokugawského šógunátu bylo řízení o půdě považováno ze „skutečné spory (honkudži)“ a byla posuzována s náležitou péčí a s ohledem na soudní precedenty. Spory z peněžených půjček byly naopak považovány za méně závažné (kanekudži), takže nebyly posuzovány tak pečlivě, byly dávány na čekací listinu a jejich řešení tak trvalo velmi dlouho. Ideologickým základem tohoto přístupu totiž byla idea, že obchodníci nemohou samurajské soudce takovými maličkostmi, jako jsou peníze nebo vzájemné pomluvy.“¹¹³

---

¹¹³ TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016-, s. 239.

3.2.7 Kapitola VI. – finance

Obsahem předposlední kapitoly Ústavy Meidži jsou finance, respektive daně a státní rozpočet.

3.2.7.1 Daně

V prvním článku kapitoly VI. je zakotveno, že zavedení nové daně nebo změnu sazby daně již existující lze provést jedině na základě zákona. Zároveň je stanoveno, že jiné poplatky, které mají povahu náhrady, nemusí být určeny zákonem. Jestliže nastala situace, v níž měl japonský občan zaplatit poplatek mající povahu náhrady, např. správní poplatky jako třeba nájemné a školené, tak výše tohoto poplatku byla stanovena jinak než zákonem, tj. rozhodnutím příslušného orgánu. Souhlas císařského sněmu byl bezpodmínečně vyžadován v případě, že šlo o státní půjčky a další závazky vůči státní pokladně, které ovšem nebyly zahrnuty do rozpočtu.

Poslední ustanovení, které se dotýká úpravy daní, stanoví, že bude i nadále fungovat systém vybírání daní tak jako doposud v tom rozsahu, v jakém nebyl daňový systém reformován.

3.2.7.2 Státní rozpočet

Císařský sněm každoročně schvaloval státní rozpočet. Tento dokument obsahoval přehled předpokládaných příjmů a výdajů do budoucna. Pokud by mělo dojít k překročení předpokládaných výdajů nebo by se vyskytly výdaje, které nebyly při tvorbě rozpočtu vůbec očekávány, byl při vzniku takové situace vyžadován souhlas císařského sněmu.

Při procesu schvalování rozpočtu císařským sněmem musel být rozpočet nejprve předložen dolní komoře sněmovně reprezentantů. Touto právní úpravou se volení zástupci lidu mohli aktivně podílet na tvorbě dokumentu pro stát tak zásadního, jako je státní rozpočet. *„Horní komora tedy, jak uvádí Roesler, musela následovat směr projednávání rozpočtu stanovený Sněmovnou reprezentantů.“*¹¹⁴

Výdaje císařského domu byly hrazeny ze státní pokladny. Tyto výdaje nevyžadovaly souhlas císařského sněmu, což zcela podporovalo silné postavení císaře. Na provoz císařského domu byla v rozpočtu vždy vyčleněna fixní částka. V případě, že výdaje císařského domu stanovenou částku nepřesáhly, nevyžadovaly tyto výdaje souhlas císařského sněmu. Byl by však vznesen požadavek na zvýšení fixní částky stanovené na provoz císařského domu, tak k tomuto již souhlas císařského sněmu nutný byl.

---

¹¹⁴ SIEMES, Johannes. *Hermann Roesler and the making of the Meiji state*. Tuttle Publishing, 1968, s. 139.

Své pravomoci v otázkách rozpočtu měla i vláda. Došlo-li by k manipulaci s výší nebo objemem výdajů, kdy nakládání s nimi bylo svěřeno do pravomoci vlády nebo císaři, tak nemohlo dojít k nijaké manipulaci s těmito výdaji, jestliže se změnou nevyslovila souhlas i sama vláda. Jde především o oblasti správního fungování státu nebo výdaje na provoz armády a námořnictva.

Pokud by bylo potřeba financovat nějakou nadstandardní záležitost, mohla vláda požádat císařský sněm o určitou částku, která byla vložena na fond pokračujících výdajů, pro určitý počet let. Mezi předměty, jež mohly být takto financovány, patřila například vodní díla.

V Ústavě Meidži je obsažen i požadavek na zřízení fondu rezerv. Tento fond byl zřízen v první řadě za účelem vyplnění deficitů ve státním rozpočtu. Jeho dalším záměrem bylo pokrytí nepředpokládaných výdajů. Fond byl tedy využíván v situacích, na které státní rozpočet nepamatoval, ať už šlo třeba o přírodní katastrofy nebo o neočekávaný válečný konflikt.

S fondem rezerv se pojí pravomoc vlády přijmout nezbytná finanční opatření z důvodu udržení veřejného bezpečí s ohledem na vnitřní a vnější situaci v zemi. Tato nezbytná opatření byla činěna prostřednictvím císařských nařízení. Na provádění císařských nařízení byly potřebné finance brány právě z fondu rezerv.

Pokud bylo vydáno císařské nařízení popsané výše, bylo na nejbližším zasedání Císařského sněmu předloženo a sněm musel vyslovit souhlas, aby mohlo nadále zůstat v platnosti.

V Ústavě Meidži je pamatováno i na rozpočtové provizorium. V případě, že nebyl schválen císařským sněmem rozpočet nebo o něm sněm nehlasoval, pak platil státní rozpočet z předchozího roku.

Zvláštním zákonem byla podle ústavy zřízena rada pro audit, která každý závěrečný účet výdajů a příjmů státu ověřila a pokud byl správný, tak jej potvrdila. Takto ověřený a potvrzený závěrečný účet předkládala vláda císařskému sněmu společně se zprávou rady pro audit k vlastní kontrole.

3.2.8 Kapitola VII. – doplňková ustanovení

Závěrečná kapitola Ústavy Meidži obsahuje závěrečná ustanovení, která upravují několik posledních bodů týkajících se především případných budoucích změn ústavy.

Jestliže by mělo být rozhodováno o případné změně ústavy, byl vysloven zákaz otevření diskuze o změně, pokud nebyly přítomny alespoň dvě třetiny členů z každé komory císařského sněmu. Aby mohla být změna ústavy přijata, bylo nezbytné, aby s projednávaným

návrhem vyslovily souhlas dvě třetiny přítomných členů císařského sněmu. Pro změnu ústavy tak byl potřeba souhlas absolutní většiny císařského sněmu.

Změny zákona císařského domu nemusely být předkládány k projednávání císařskému sněmu. Toto ustanovení opět ukazuje na silné postavení císaře. Na druhou stranu ústava jako taková nemohla být sama o sobě měněna zákonem císařského domu. V tomto směru dochází k jistému omezení moci císaře a posílení prvků parlamentarismu, protože ústava jako fundamentální zákon císařství nemohla být měněna bez souhlasu císařského sněmu.

Předposlední ustanovení Ústavy Meidži zakazuje změny ústavy nebo zákona císařského domu v době regentství, v čemž lze spatřovat aktivní obranu proti uchvácení moci regentem.

Úplně poslední ustanovení Ústavy Meidži recipuje právní předpisy z předchozí doby v tom rozsahu, ve kterém právní úprava není v rozporu s ustanoveními Ústavy Meidži.

3.3 Nejvýznamnější změny

V této podkapitole stručně shrneme změny, které Ústava Meidži přinesla i přesto, že jsme je již podrobně popsali výše.

Ústavou Meidži byla v Japonském císařství zavedena absolutistická monarchie s prvky parlamentarismu, v jejímž čele stál silný císař. Postavení císaře podporoval široký okruh pravomocí, jež mu ústava zaručovala, až v konečném důsledku byl císař zbožštěn. Moc zákonodárná i výkonná není samostatná, je podřízena císaři. Císař mohl rozpustit dolní komoru parlamentu, tzv. sněmovnu reprezentantů.

Co se týče japonských občanů, v tomto ohledu byla naprosto převratnou novinkou skutečnost, že jim byla přiznána základní práva a svobody v moderním slova smyslu. Přestože stále byly zdůrazňovány tradiční hodnoty, moderní právní systémy, dle kterých byla ústava tvořena, převratně ovlivnily běžný život Japonců. Na rozdíl od předchozího stavu byla občanům zaručena svoboda pobytu a pohybu, ochrana vlastnictví a listovního tajemství a v neposlední řadě svoboda náboženského vyznání. Do japonského právního řádu byla začleněna zásada *nulám crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Velký rozdíl oproti předchozí feudální společnosti bylo vyslovení rovnosti všech občanů před zákonem.

Velkou změnou bylo samotné vytvoření dvoukomorového parlamentu. Ačkoliv byly parlamentaristické prvky v Japonsku částečně potlačovány, možnost běžných občanů podílet se na správě věcí veřejných byla přímo revoluční. V této souvislosti je třeba zmínit, že bylo občanům přiznáno jak aktivní, tak i pasivní volební právo.

Pokud jde o soudní moc, tak ta podléhala moci výkonné, konkrétně ministerstvu spravedlnosti, a občanům bez ohledu na postavení byla zaručována soudní ochrana a rovnost před zákonem.

Závěr

Účelem této diplomové práce bylo přinést stručný exkurz o ústavním vývoji Japonska od nejstarších dob až po Ústavu Velkého japonského císařství. Cílem práce stanoveným v úvodu práce, bylo zjištění ovlivnění textu Ústavy Velkého Japonského císařství zahraničními a tradičními vlivy a jejich koexistenci v právním předpisu.

Japonská historie je dlouhá a bohatá. Od přibližně 7. století př. n. l. přes éru legendárních císařů a období obyčejového práva se po přibližně jednom tisíci letech Japonsko dočkává první právní kodifikace, a to Ediktu o sedmnácti článcích neboli Džúšícidžó kempó. Následuje dlouhá doba, kdy jsou právní kodifikace vytvořeny v případech potřeby, nicméně jejich společným jmenovatelem je silná pozice císaře a respekt k nauce o přirozeném řádu věcí. Nástupem prvního šóguna do čela země dochází k částečnému odklonu od této praxe, císař se stává v podstatě loutkou v rukou šóguna a jeho vliv na politické a společenské dění je ve skutečnosti nulový.

Po pádu šógunátu a skončení izolační politiky se Japonsko otevřelo cizím vlivům. Japonským vůdcům bylo zřejmé, že cizinci oproti nim mají obrovský náskok – jak technologický, tak i společenský. Chce-li si Japonsko zachovat vlastní integritu a nebýt ovládáno cizími mocnostmi, musí dojít v zemi ke změnám, které se budou dotýkat všech oblastí života. Japonsko si v dějinách vždy udržovalo jistou míru respektu k tradicím, a to i v dobách odklonu od japonských tradic a příklonu k cizím vzorům, povětšinou čínským. Po otevření hranic cizincům pro Japonsko opět nastala kyvadlová politika, zejména co se tradic týče. Samotný text ústavy je výsledkem kompromisu. Moderní právní úpravy byly transformovány do podoby, která by stále vyhovovala požadavkům na moderní právní předpis, nicméně s respektem k tradicím Japonska.

Při psaní textu Ústavy Meidži se její tvůrci inspirovali nejprve francouzským modelem, ale posléze došli k závěru, že německý vzor bude pro účely Japonska přijatelnější, neboť cílem tvůrců bylo vytvořit politický systém se silným panovníkem v čele, od jehož osoby se budou odvozovat veškeré další instituce ve státě.

Pokud jde o postavení císaře, pak jeho osobnost byla zbožštěna a byla vyslovena její nedotknutelnost. Zde se projevil tradiční náhled na postavu panovníka na úkor vlivu západních právních úprav.

Japonským občanům byly deklarovány nejen povinnosti, ale také jejich práva, byla vyslovena jejich rovnost před zákonem, zaručena ochrana vlastnictví a další. V tomto ohledu se tedy projevuje modernizační vliv západních právních úprav na úkor tradic.

Ustanovený císařský sněm získal podobu známou v evropských státech, účastnil se zákonodárného procesu, avšak obecně měl ve všech záležitostech vždy poslední slovo císař jakožto zdroj veškeré moci ve státě.

Možnost neurozených občanů účastnit se na vládních rozhodnutích v zemi byla pro Japonsko a jeho občany revoluční, a to i navzdory faktu, že dolní komora císařského sněmu byla ve výrazně slabším postavení než komora horní.

Naprostou novinkou v oblasti soudnictví bylo zavedení správního soudnictví. Po zahraničním vzoru byla do textu ústavy zahrnuta část týkající se financí – daní a státního rozpočtu. Pozoruhodné je například zakotvení rozpočtového provizoria.

Poslední ustanovení Ústavy Meidži se týkají přechodných a závěrečných ustanovení po vzoru moderních právních úprav.

Ústava Velkého Japonského císařství z roku 1886 byla přelomovým dokumentem v japonské právní historii. Jejím obsahem se prolínají moderní humanitní zásady, díky nimž byl do japonského prostředí přenesen duch moderního právního povědomí, ale zároveň s úctou k tradičním idejím pro Japonsko tolik typickým.

Ústava Meidži byla účinná do roku 1946. Poté byla namísto ní přijata ústava z roku 1946, jejíž podoba byla také ovlivňována zahraničními vlivy. Tento proces však nebyl dobrovolný, protože po pro Japonsko neslavném konci druhé světové války byla osnova ústavy 1946 vytvořena pod kontrolou Američanů. Podle této osnovy bylo Japonsko donuceno vytvořit výsledný právní text ústavy z roku 1946 a přijmout ho. Došlo k omezení postavení císaře, jenž se v důsledku této ústavy stal pouze bezmocnou loutkou. Ústava z roku 1946 je v platnosti v Japonsku dodnes bez novelizací.

Bibliografie

Monografie

1. BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 243 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-282-0.
2. BECK, Clark L.; BURKS, Ardath W. (ed.). *Aspects of Meiji modernization: the Japan helpers and the helped*. Transaction Publishers, 1983. 45 s. ISBN 978-0878559367
3. BECKMANN, George M. *The making of the Meiji Constitution; the oligarchs and the constitutional development of Japan, 1868-1891*. Lawrence: University of Kansas Press, 1957. 158 s. ISBN 978-0837165530.
4. BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987. 389 s. Stopy, fakta, svědectví. ISBN 11-092-87.
5. BOWEN, Roger W. *Rebellion and Democracy in Meiji Japan: A Study of Commoners in the Popular Rights Movement*. Univ of California Press, 1984. 369 s. ISBN 9780520052307.
6. DAVID, Vladislav, BUREŠ, Pavel, FAIX, Martin, SLADKÝ, Pavel, SVAČEK, Ondřej. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. 448 s. Student. ISBN 978-80-87212-86-8.
7. HONZÁK, František a PEČENKA, Marek. *Státy a jejich představitelé*. Třetí, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. 449 s., [16] s. barev. il. ISBN 80-85983-45-1.
8. IROKAWA, Daikichi; JANSEN, Marius B. *The culture of the Meiji period*. Princeton University Press, 1985. 331 s. ISBN 06-910-0030-1.
9. JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. Vyd. 8., v Čs. spis. 4. Praha, 1968. ISBN 22-105-68
10. KINCL, Jaromír a kol. *Všeobecné dějiny státu a práva: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983. 464 s. Učebnice / Panorama.
11. KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1996. 16, 248 s. Právnické učebnice. ISBN 3-406-41253-x.
12. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. 16, 247 s. Právnické učeb. ISBN 80-7179-028-1.
13. MASON, R. H. P. a CAIGER, J. G. *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*. Praha: Fighters Publications, 2007. 410 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-86977-13-3.

14. MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 1994. 495 s. ISBN 80-7106-098-4.
15. NOUËT, Noël. *The Shogun's city: a history of Tokyo*. Routledge, 1990. 252 s. ISBN 9780904404616.
16. ONDRUŠ, Rajmund. *Světi a blahoslavení jezuitské rehole*. Trnava: Dobrá kniha, 2002. 291 s. Portréty. ISBN 80-7141-370-4.
17. OTTO, Jan. *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Sv. 22, Rozkošný-Schloppe*. 1. vyd. Praha, 1904.
18. *Oxfordský slovník světových dějin*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. 679 s. ISBN 80-200-1054-8.
19. PEREZ, Louis G. (ed.). *Japan at War: An Encyclopedia*. ABC-CLIO, 2013. 615 s. ISBN 9781598847420-.
20. REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 441 s. ISBN 80-7106-391-6.
21. REJSNER, Igor' Michajlovič, ed. a RUBCOV, B.K., ed. *Novověké dějiny orientálních zemí. Díl 2*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 434, [5] s. ISBN: 63/I-8
22. SANT, Van John; MAUCH, Peter; SUGITA, Yoneyuki. *The A to Z of United States-Japan Relations*. Scarecrow Press, 2010. 350 s. ISBN 9781461720393.
23. SCALAPINO, Robert. *Democracy and the party movement in prewar japan: the failure of the first attempt*. University of California Press, 1975. 471 s. ISBN 0520029143.
24. SHIELDS, James Mark. *Critical Buddhism: Engaging with Modern Japanese Buddhist Thought*. Ashgate Publishing, Ltd., 2013. 208 s. ISBN 1409418006.
25. SIEMES, Johannes. *Hermann Roesler and the making of the Meiji state*. Tuttle Publishing, 1968. 235 s. ISBN 9781462912544.
26. SKŘIVAN, Aleš et al. *Kapitoly z dějin 19. století: úvod do výuky moderních dějin I* [CD-ROM]. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, [2013?]. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-261-0208-3.
27. TOMÁŠEK, Michal. *Právní systémy Dálného východu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016- . svazky. ISBN 978-80-246-3381-7.
28. TOMÁŠEK, Michal. *Přehled dějin japonského práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun, 2007. 89 s. Scripta iuridica; no. 3. ISBN 978-80-85889-87-1.

29. VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986. 603 s. ISBN 25-088-86.
30. WALLACE, McLaren Walter. *A Political History Of Japan During The Meiji Era (1867-1912)*. London : Routledge, 2013. 185 s. ISBN 978-1315033914.
31. WILSON, Robert Arden. *Genesis of the Meiji government in Japan, 1868-1871*. University of California Press, 1957. 149 s. ISBN 9780837190914

Odborný časopis

1. NĚMCOVÁ, Karolína. Kalendárium. *History revue*, 2015, roč. 8, č. 1, s. 34 – 35.
2. PAPPAFAVA, Vladimír. Die japanisme Verfassung. *Právník*, 1892, roč. 31, č. 1892, s. 209 – 212.
3. SÝKORA, Jan. Společnost na rozcestí: zdroje japonské identity. *Dějiny a současnost : kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2006, **28**(7), 40-43.
4. WALKER, Brett L. A History of Japan, 1582-1941: Internal and External Worlds (review). *The Journal of Japanese Studies*, 2004, s. 515-520.

Příspěvek ve sborníku

1. BEASLEY, William Gerald. Meiji political institutions. *The Cambridge History of Japan*, 1989, s. 618-673. ISBN 9781139055093
2. HEDINGER, Daniel. Globalization of legal cultures in the 19th century. Criminal trials, gender, and the public in Meiji Japan. *InterDisciplines. Journal of History and Sociology*, 2012. S. 135-165. ISSN 2191-6721
3. JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém, STARÝ, Marek. Napoleonská éra a kodifikace. In *Evropa 1805*. Sborník prací 5. Mezinárodního napoleonského kongresu. Brno, 26.-28. září 2005 /Brno: Československá napoleonská společnost, 2006. s. 389-410. ISBN: 80-239-7694-X.
4. VLASTOS, Stephen. Opposition movements in early Meiji, 1868-1885. *The Cambridge History of Japan*, 1989, s. 367-431. ISBN 0-521-22356-3.

Internetové stránky

1. DAVID, Magarey Earl. Saigō Takamori: Japanese samurai. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. United States: Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Saigo-Takamori>>.
2. The Constitution of the Empire of Japan (1889). In: *Hanover Historical Texts Project* [online]. [cit. 2014-07-12]. Dostupné na <<http://history.hanover.edu/texts/1889con.html>>.

3. THE CONSTITUTION OF JAPAN: November 3, 1946. In: *Solon.org* [online]. [cit. 2014-07-12]. Dostupné na <<http://www.solon.org/Constitutions/Japan/English/english-Constitution.html>>.
4. *Das "Ewige Verzeichnis" der Landsmannschaft Teutonia Bonn .von 1844 im Coburger Conventführertals Nr. 152:: Geheimer Regierungsrat Eduard Hermann Techow II* [online]. Germany: L! Teutonia Bonn [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.teubo.de/history/0152.htm>>.
5. TAISEI, Kokushi Shozo. *Portraits of modern japanese historici figures* [online]. Japan: National Diet Library, 2013 [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/336.html?cat=17>>.
6. The Editors of Encyclopædia Britannica. Iwakura Tomomi: Japanese statesman. In: *Encyklopaedia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Iwakura-Tomomi>>.
7. The Editors of Encyclopædia Britannica. Matthew C. Perry: United States naval officer. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc., 2016 [cit. 2016-02-21]. Dostupné na <<http://www.britannica.com/biography/Matthew-C-Perry>>.
8. *WHO'S WHO: Thepeoplelexicon* [online]. Germany: WHO'S WHO, 2015 [cit. 2016-02-11]. Dostupné na <<http://www.whoswho.de/bio/carl-friedrich-hermann-roesler.html>>.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá ústavním vývojem japonského státu od nejstarších dějin až k výsledku revolučních změn, tedy vzniknuvší Ústavě Velkého japonského císařství obecně nazývané také Ústava Meidži. V první kapitole je stručně popsán ústavně-právní vývoj Japonska, následující kapitoly se poté soustředí na revoluci Meidži. Konkrétně je v nich pojednáváno o politických a sociálních změnách v japonském státě a jejich vlivu na formování Ústavy Meidži. Zabývají se také případným vlivem mocenských frakcí ve státě a zahraničních (západních) právních řádů na konečnou podobu japonské ústavy. Hlavní a nejrozsáhlejší kapitola celé práce se následně zabývá samotnou Ústavou Meidži, jejími jednotlivými kapitolami ustanoveními a konstitucionálním procesem. V diplomové práci jsou také popsány pokrokové změny, jichž bylo ústavou dosaženo.

Abstract

This diploma thesis concerns the constitutional development of the Japanese state from the ancient history to the outcome of revolutionary changes during the Meiji Restoration—the Constitution of the Great Japanese Empire, commonly known as the Meiji Constitution. The first chapter briefly describes the constitutional development of Japan, the following chapters then deal with the Meiji Restoration. Specifically, they concern political and social changes taking place in the Empire of Japan and their consequent influence on the formation of the Meiji Constitution. They also deal with the potential influence of power factions and the structure of foreign (western) jurisdictions on the final shape of the Meiji Constitution. The main chapter of the thesis concern sthe constitution itself—constitutional processes and individual chapters and provisions of the constitution are analyzed. The diploma thesis also describes the progressive changes which were achieved by the introduction of the constitution.

履歴書

この卒業論文は古くから明治までの日本国制の変遷を研究している。言換ると、明治維新後の大日本国憲法を扱っている。第1章は日本国憲法の歴史を簡潔に説明し、第2章は明治維新を扱っている。具体的には日本の政治的社会的変遷及び党政の発展が国憲法の編纂にどのような影響を与えたかを説明している。この卒業論文の重要な章は明治憲法及び憲法解釈の章を扱っている。この卒業論文は明治憲法を扱った進歩的な変遷を扱っている。

Klíčová slova

Japonsko

Revoluce Meidži

Ústava Velkého Japonského císařství

Ústava Meidži

Šógun

Císař

Císařství

Meidži

Revoluce

Japonské císařství

Keywords

Japan

Meiji revolution

The Constitution of the Great Empire of Japan

Meiji Constitution

Shogun

Emperor

Meiji

Empire

Revolution

Empire of Japan

Přílohy

Překlad Ústavy Velkého Japonského císařství 1889 – ukázka

Císařská přísaha složená ve svatyni císařského paláce

My, následník prosperujícího trůnu Našich předků, pokorně a vážně přísaháme Císařskému zakladateli Našeho domu a Našim ostatním císařským předkům, že v následování velké politiky souladné s Nebesy a Zemí, budeme udržovat a ochraňovat před úpadkem starobyrou formu vlády.

S ohledem na vzrůstající tendenci v oblasti lidských záležitostí a v souladu s pokroky civilizace, považujeme za prospěšné, za účelem vyjasnění a ozřejmění příkazů zanechaných císařským zakladatelem Našeho domu a Našich ostatních císařských předků k zakotvení základních práv do vyjádření zajištění práv, takže, jednak, Naše císařské potomstvo bude moci vlastnit průvodce pro směr, který budou následovat, a poté Naši poddaní mohou takto být schopni užívat rozmanitost jednání v Naší podpoře a budou ujištěni, že dodržování Našich zákonů bude pokračovat do nejbližších časů. Budeme tedy zpevňovat stabilitu Naší země a podporovat blaho všech lidí uvnitř hranic Našeho území, a nyní ustavujeme Zákon císařského domu a Ústavu. Tyto zákony pocházejí pouze z výkladu velkých příkázání pro jednání vlády, zanechaných Císařským zakladatelem našeho domu a Našich dalších císařských předků. Tím, že jsme měli takové štěstí v Našem panování, v souladu se sklonem času, jako dosažení tohoto cíle, My dlužíme slavným Duchům Císařského zakladatele Našeho domu a dalším Císařským předkům. Nyní se uctivě modlíme k Nim a Našemu věhlasnému Otci, a vyprošujeme si pomoc Jejich Svatých duchů, aby učinili posvátnou přísahu nikdy v tomto čase ani v budoucnosti neprolomenou, aby byla příkladem pro Naše poddané v dodržování zákonů tímto založených.

Nechť jsou Nebeští Duchové svědky Naší slavnostní přísahy.

Císařský reskript o vyhlášení Ústavy

Zatímco My vytváříme radost a slávu Našeho srdce spatřenou prosperitou Naší země, a blahem Našich poddaných, My činíme takto, v důsledku Nejvyšší síly zděděné od našich Císařských předků, a vyhlášíme současný neměnný základní zákon, v zájmu Našich současných poddaných a jejich potomků.

Císařský zakladatel Našeho domu a Naši další císařští předci, s pomocí a podporou předků Našich poddaných, položili základy Našeho Císařství na základech, které mají trvat

věčně. Že tento brilantní úspěch ozdobí letopisy Naší země, je způsobeno slavnými přednostmi Našich Svatých Císařských předků, a statečností Našich poddaných, jejich lásce k jejich zemi a jejich veřejným duchem. Vzhledem k tomu, že Naši poddaní jsou potomky věrných a dobrých poddaných Našich Císařských předků, nepochybujeme, že Naši poddaní budou následovat naše názory a budou sympatizovat se všemi Našimi snahami, a že, harmonicky spolupracujíc společně, budou sdílet s Námi Naše naděje tvorby manifestu o slávě Naší země, a to jak doma tak v zahraničí a navždy zajištěné stability práce, které nám odkázali Naši císařští předci.

Preamble

Nastoupil, vzhledem ke slávě Našich předků, na trůn v přímé linii nepřerušené po věčné časy, toužil podporovat prospěch a rozvoj intelektuálních a morálních vlastností Našich poddaných, těch samých, jenž byli obdařeni laskavou péčí a milující bdělostí Našich předků; a doufajíc v udržení prosperity státu, ve shodě s Našimi lidmi a jejich podporou, My tímto vyhláshujeme v návaznosti na Náš císařský rekrript z 12. dne 10. měsíce 14. roku Meidži základní zákon Státu k vystavění principů, kterými se My řídíme, a poukázat na to, co Naši potomci a Naši poddaní a jejich potomci, budou navždy dodržovat.

Právo na suverenitu státu jsme zdědili po Našich předcích a budeme je předávat Našim potomkům. Ani My ani oni by neměli zklamat při budoucí vládě, v souladu s ustanoveními Ústavy zde ustavené.

My nyní vyhláshujeme respekt na ochranu bezpečnosti práv a majetku Našich lidí a zajišťujeme úplně stejný požitok v rozsahu ustanovení předkládané Ústavy a zákona. Císařský sněm musí být svolán nejdříve 23. roku Meidži, a za čas jeho otevření se považuje den, kdy tato Ústava vstoupí v platnost.

Pokud se v budoucnu stane nezbytným změnit některá ustanovení předkládané Ústavy, My nebo Naši následníci převezmeme právo iniciativy, a předložíme návrh téhož na Císařském sněmu. Císařský sněm o tom bude hlasovat za podmínek stanovených touto Ústavou, jinak není přípustné, aby se Naši potomci nebo Naši poddaní pokusili o změnu.

Naši státní ministři, v Našem jméně, budou zodpovědní za dodržování této ústavy, a Naši současní a budoucí poddaní provždy převezmou povinnost věrnosti této Ústavě.